Мустақиллик, Тинчлик, Ҳамкорлик

Халқ сўзи

Газета 1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг газетаси

2 ОКТЯБРЬ, ЖУМА. № 192 (443). 1992 йил

Сотувда эркин нархда

Кеча Тошкентда Ўзбекистон билан Финляндия ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик юзасидан ҳужжатлар имзоланди

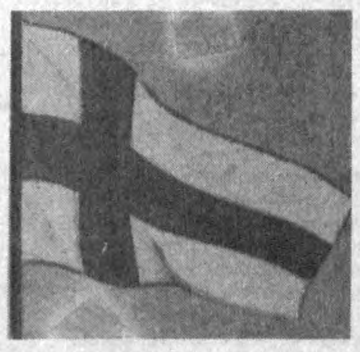

ҲАМКОРЛИКНИНГ ЯНГИ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Илгари хабар қилганимиздек, Финляндия Республикаси Президенти Мауно Койвисто жаноблари бошчилигидаги ҳукумат делегацияси 30 сентябрь куни Тошкентга келди.

И. Каримов Ўзбекистонга илк маротаба расмий ташриф буюрган олий мартабали меҳмонни самимий қутлади ва халқаро сиёсат майдонида катта обрўга эга бўлган давлат раҳбарининг мамлакатимизга ташриф буюриши муҳим аҳамиятга эга, деди. Унинг фикрича, Хельсинки шаҳрида Ўзбекистон Республикаси имзо чеккан Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик тўғрисидаги якунловчи ҳужжат Ўрта Осиё минтақасида тинчликни сақлаш ҳамда Европа мамлакатлари билан ҳар томонлама манфаатли алоқаларни йўлга қўйишда муҳим омил бўлади.

Финляндия Республикаси Президенти Тошкент аэропортида баёнот бериб, жумладан, шундай деди:

— Ўз мустақиллигини қўлга киритган ўзбек диёрига илк расмий ташрифимдан мақсад Финляндия ва Ўзбекистон ўртасидаги алоқалар ривожига янги йўл очишдир. Биз Ўзбекистон билан расмий алоқаларни янги босқичга кўтариш тарафдоримиз, мамлакатларимиз ўртасида ҳар томонлама савдо-иқтисодий алоқаларни йўлга қўйишни ҳамда барча соҳалар бўйича ҳамкорликни кенг миқёсда ривожлантиришни истаймиз.

СУРАТДА: азиз меҳмонининг аэропортда кутиб олиниши.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИ ЛОЙИҲАСИНИ ЎҚИБ

КЕНГ МУҲОКАМА ҚИЛИНАДИ

Ўзбекистон Халқ демократик партияси Марказий кенгаши сиёсий ижроқўмининг навбатдан ташқари мажлисида Республика Конституцияси лойиҳасини жумҳурият партия ташкилотларида муҳокама қилишни ташкил этиш масаласи кўриб чиқилди. Ўзбекистон ХДП Марказий Кенгаши биринчи котиби М. Расулов шу масала юзасидан ахборот берди.

Ўзбекистон Халқ демократик партиясининг Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар кенгашларида, барча бўлим ҳамда ташкилотларида, аҳолининг турли қатламлари орасида қонунларимиз қомуси лойиҳасини атрофлича муҳокама қилишни ташкил этиш вазифаси юклатилди. Ушбу юмушни уюштириш, шунингдек, конституциявий қурилишнинг сиёсий-ҳуқуқий масалаларини аҳолига тушунтириш мақсадида ХДП Марказий кенгаши аъзолари, партия ходимлари, ҳуқуқшунос олимлар, жамоатчилик вакилларидан иборат тарғибот гуруҳлари тузилиб, жойларга юбориладиган бўлди.

Яқинда Ўзбекистон Мустақиллигининг бир йиллигини нишонладик. Аммо ҳали давлатимизнинг Конституцияси йўқ эди. Кеч бўлса-да, мана шу етишмовчилик тузатилди. Чунки ўз Конституциясига эга бўлмаган давлатнинг демократик йўлдан кетишига ишонмайман.

ИСТИҚЛОЛНИНГ ИБТИДОСИ

Конституция лойиҳасини ўқиб, катта қаноат ҳосил қилдим. Ҳамма гап ана шу талаб ва тартибларга риоя этишимизда қолди.

Таклифим: 2-бобнинг 12-моддаси мана бундай тузатилишини истар эдим: «Ҳеч бир дин ва партияларнинг ҳукмронлигига йўл қўйилмайди».

Хуррам РАИМОВ,
Денов шаҳар радиоэшиттириш таҳририятининг муҳаррири.

СУРАТДА: олий меҳмон Р. Шредер номли институтда.

Р. НУРИТДИНОВ олган суратлар.

МУЗОКАРАЛАР БОШЛАНДИ

ФИНЛЯНДИЯ РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ М. КОЙВИСТОНИНГ ЎЗБЕКИСТОНГА ТАШРИФИ

1 октябрь куни «Дўрмон» қароргоҳида Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримовнинг Финляндия Республикаси Президенти Мауно Койвисто билан учрашуви бўлиб ўтди.

Икки мамлакат Президенти эшикларни ёпиб қўйиб, яккама-якка суҳбатлашдилар. Халқаро масалалар ҳам, шунингдек иккала давлат ўртасидаги ўзаро муносабатларга, Ўзбекистон билан Финляндиянинг турли соҳалардаги алоқаларини кенгайтириш ва мустаҳкамлашга тааллуқли масалалар ҳам муҳокама қилинди. Иккала мамлакатнинг Бирлашган Миллатлар Ташкилоти низоми қоидаларига ҳамда Европада хавфсизлик ва ҳамкорликка бағишланган кенгашнинг асосий ҳужжатларига содиқлиги тасдиқланди. Суҳбат давомида Европа давлатлари ҳамдўстлигидаги ва МДҲ мамлакатларидаги, жумладан, Ўрта Осиё минтақасидаги аҳвол масалалари ҳақида гаплашиб олинди.

Финляндия билан Ўзбекистон ўртасидаги ҳар томонлама ҳамкорликни кенгайтириш истиқболларига алоҳида эътибор берилди.

Бу ерда, «Дўрмон» қароргоҳининг ўзида, шу куни Ўзбекистон ҳукумати вакиллари, мансабдор шахсларнинг Финляндия Республикаси ҳукумат делегацияси аъзолари билан учрашуви бўлди. Ўзбекистон билан Финляндия ўртасидаги ҳар томонлама ҳамкорликни янада ривожлантиришга тааллуқли муҳим масалалар муҳокама қилинди.

Учрашувда республика Бош вазири А. Муталов, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги давлат котиби Р. Ражабов, ташқи ишлар вазири У. Абдураззоқов қатнашдилар.

КОЙВИСТО ЖАНОБЛАРИ ТЎН КИЙДИ

Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов ва Финляндия Президенти Мауно Койвисто рафиқалари билан бирга Р. Р. Шредер номидаги боғдорчилик, узумчилик ва виночилик илмий тадқиқот институтига ташриф буюрдилар.

...1948 йилда институт сифатида иш бошлаган, ҳозир 32 ташкилотида 12 минг ходим ва ишчи хизмат қилаётган бу бирлашмада ҳар йили 30 миллион дона турли мева кўчатлари тайёрланиб сотилади. Лабораторияларда узумнинг уч мингдан ошиқ, шафтолининг 530, олманинг 600 дан кўпроқ тури мавжуд. Албатта, бу навларнинг ҳаммаси ҳам экилавермайди. Улар орасидан Ўзбекистон иқлимига мос келадиганлари, турли хил касалликларга бардош берадиганлари танлаб олиниб, парвариш қилинади.

Институт қошида анча вақтдан бери хилма-хил ичимликлар ишлаб чиқараётган синов-тажриба қайта ишлаш заводи ҳам кўпчиликнинг тилига тушган.

Делегация аъзоларини Тошкент вилоят ҳокими Сайфулла Сайдалиев, боғдорчилик, узумчилик ва виночилик бирлашмаси бош директори, академик Маҳмуд Мирзаев ва бошқалар кутиб олишди.

Меҳмонлар институт боғини сайр қилдилар. Турли-туман мева ва қовун-тарвузлардан татиб кўрган Финляндия Президенти ва унинг рафиқаси ўз ҳайратларини яшира олишмади.

Институтда меҳмонлар шарафига зиёфат берилди.

Финляндия Президентига азалий ўзбек удумига кўра тўн кийдирилди.

ТОШКЕНТ САМОЛЁТСОЗЛАРИ БИЛАН УЧРАШУВ

Тошкент авиация ишлаб чиқариш бирлашмасида Финляндия Республикасининг Президенти Мауно Койвисто билан Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ислом Каримов 1 октябрь куни нон-туз билан, анвойи куз гулдасталари билан кутиб олинди.

Мустақил Ўзбекистондаги мана шу йирик саноат корхонасининг маҳсулоти дунёнинг ўнлаб мамлакатларида машҳур. Юк ташувчи қудратли «ИЛ-76» самолётлари учувчиларга жуда манзур бўлган. Бу осмон кемалари олис Шимолда ва Қорақумда одамларнинг оғирини енгил қилмоқда, кўп тонналик юкларни ҳеч қаерга қўнмасдан Тошкентдан неча минг километрлаб нарига элтиб бермоқда.

Президентлар бирлашманинг йиғув цехини кўздан кечирдилар. Бирлашма бош директори В. Журавлев олий мартабали меҳмонларга кўп минг кишилик самолётсозлар жамоасининг иши ҳақида гапириб берди, кўп йиллик шонли анъаналар билан уларни таништирди.

М. Койвисто буюртмачиларга жўнатиш учун тахт қилиб қўйилган «ИЛ-76 ТД» самолёти бўлмалари бўйлаб экскурсия қилди (қудратли осмон кемаси ичида сайр қилиб юришни айни экскурсия дедик). Ҳурматли меҳмон юк ташувчи самолётнинг қатнов асбоб-ускуналари, техникавий имкониятлари билан ярим соат мобайнида танишиб чиқди. Бундай қизиқишнинг сабаби равшан: шу тоифадаги осмон кемаларини ишлаб чиқарадиган давлатлар дунёда унчалик кўп эмас.

Учрашув тугагач, авиация бирлашмасининг меҳнатчилари «ИЛ-76 ТД» самолётининг макетларини Мауно Койвисто билан Ислом Каримовга совға қилиб топширдилар.

(ЎзА).

ҲУЖЖАТЛАР ИМЗОЛАНДИ

1 октябрь куни Тошкентдаги Халқлар дўстлиги саройида Ўзбекистон — Финляндия ҳужжатлари имзоланди.

Икки Президент — Мауно Койвисто ва Ислом Каримов иштирокида тантанали вазиятда Финляндия Республикаси ҳукумати билан Ўзбекистон Республикаси ҳукумати ўртасида сармоя сарфлаш ва уни ўзаро ҳимоя этишда ҳамкорлик қилиш тўғрисида, шунингдек савдо, иқтисодий ва технология ҳамкорлиги ҳақидаги битимлар имзоланди.

Бу ғоят муҳим ҳужжатлар иккала мамлакат ўртасида ўзаро манфаатли ҳамкорлик учун кенг истиқболлар очади.

Шу куни иккала давлат бошлиқлари республика оммавий ахборат воситаларининг намояндалари ва Ўзбекистонда фаолият кўрсатаётган хорижий журналистлар билан суҳбатлашдилар. Мауно Койвисто матбуот учун баёнот берди.

1 октябрь куни кечқурун Ўзбекистон раҳбарияти номидан олий меҳмонлар шарафига қабул маросими ўтказилди.

ФИНЛЯНДИЯ РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ М. КОЙВИСТОНИНГ 1992 ЙИЛ 1 ОКТЯБРЬ КУНИ ТОШКЕНТДА МАТБУОТ УЧУН БЕРГАН БАЁНОТИ

Бугун мен Президент Каримов билан биргаликда баъзи асосий халқаро масалаларни, шунингдек мамлакатларимиз ўртасидаги икки томонлама муносабат масалаларини ҳам ғоят муфассал муҳокама қилиш имкониятига эга бўлдим.

Биз ўзаро муносабатларимизда муаммолар йўқлигини таъкидлаш имкониятига эга бўлдик. Биз, аксинча, барча соҳаларда ўзаро алоқаларимиз шиҳоб билан ривожланишига ишонч билан қарашимиз мумкин. Икки томонлама муносабатларимиз бизнинг мамлакатларимиз БМТ низомида ҳам, шунингдек Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик кенгашининг асосий ҳужжатларида ҳам кўрсатилган қоидаларга асослангандир.

Мен Президент Каримовни рафиқаси билан Финляндияга ташриф буюришга таклиф этдим.

Ташқи ишлар вазирларининг, олий даражадаги мансабдор шахсларнинг суҳбатларида бир қанча халқаро масалалар, шунингдек икки томонлама муносабатларга доир масалалар янада муфассалроқ муҳокама қилинди.

Финляндия ўзининг Ўзбекистондаги дипломатия ваколатхонасини шу тарзда ташкил қилмоқчики, унга кўра элчи Хельсинкида туради.

Биз халқаро масалаларга тааллуқли барча қарашларга кўпгина бир хил ёндашувлар борлигини таъкидлай олдик. Биз Ўрта Осиёнинг турли муаммолари тўғрисида, шунингдек, МДҲга тегишли масалалар тўғрисида анчагина ахборот олдик.

Ҳар икки томон савдо-иқтисодий соҳадаги ҳамкорликка қизиқиш билан қарамоқда. Финляндия ўз имкониятлари доирасида Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришга доир режаларни рўёбга чиқаришда қатнашишга тайёрдир. Бу масалалар Ташқи савдо вазирлигининг олий мансабдор шахслари ҳамда ишбилармонларнинг намояндалари билан бугун бўлган давра суҳбатларида, шунингдек бизнинг ишбилармонларимиз ҳамда Ўзбекистон иқтисодий турмуши вакиллари билан бўлган учрашувларда муфассал кўриб чиқилди.

Иқтисодий ҳамкорликнинг асослари тўғрисида ҳозиргина имзоланган битимлар ҳам иқтисодий алоқаларни ривожлантириш ва мустаҳкамлашга қаратилган. Бу битимлар корхоналар фаолиятини кучайтириш учун қулай имконият яратади.

Мен ташрифимнинг дастлабки куни мобайнида эришилган натижалардан жуда мамнунман. Биз бугун оқшом мобайнида давом эттиришимиз мумкин бўлган суҳбатлардан ташқари Ўзбекистон саноати ҳамда иқтисодиётининг кишида катта таассурот қолдирадиган тармоқлари билан танишиш имкониятига эга бўлдик. Эртанги дастуримиз доирасида Ўзбекистон иқтисодиёти учун ғоят муҳим бўлган пахта етиштириш тўғрисида ахборот оламиз, шунингдек Ўрта Осиёнинг диққатга сазовор машҳур тарихий жойлари билан танишамиз.

ЎЗИГА ҲИСОБ БЕРИШ КЎНИКМАСИ

ДЕПУТАТНИНГ ПАРЛАМЕНТ ТИЗИМИ ҲАҚИДАГИ ЎЙЛАРИ

«Янгиланган жамиятнинг сиёсий ва давлат тузилиши инсонга унинг сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий яшаш тарзини эркин танлаб олишини кафолатлаши керак».

Ислом КАРИМОВ.

1. ЎТМИШ ВА КЕЛАЖАК ЎРТАСИДА

Қатағон ва турғунликнинг ўн йилликлари сўнгида ўтган илк муқобил танловлар натижасида Ўзбекистон Олий Кенгаши XII чақириқ халқ депутатлиги сайловлари ўтиб, ноиблар ўз ваколатига мушарраф бўлганига роппа-роса икки ярим йил бўлди. Ҳам ҳавас, ҳам хавотир билан иш бошлаган депутатлардан бири мен эдим. Муддатнинг ярми ўтди. Айрим хулосаларни чиқарсак бўлар.

Жумҳурият мустақиллиги эълон қилинди, ўз давлатчилигимизни тиклай бошладик. Биз сайланаётганда «совет социалистик республикаси» депутати эдик, бугун, қарабсизки, мустақил давлатнинг ноибларига айландик. Биргина шу ҳолнинг ўзи ҳозирги Олий Кенгашимизни ўзига хос фоний ҳодисалигидан далолат беради. Қолган муддат ичида биз дунё билгани каби ҳақиқий парламентчиларга айлана оламизми, ўзимиздаги камсуқумлик ҳиссидан қутуламизми — билмадим, бироқ бу большовойларга хос эски парламентнинг охиргиси бўлишини, унинг ўрнига озод халқ сайлаган озод парламент келишини хоҳлардим. Авраам Линкольн айтганидай: «Ҳеч бир киши бошқа бир кишини унинг рухсатисиз бошқарадиган даражада комил эмас».

Хўш, ҳозирги парламентнинг — «халқ хизматкори»нинг қандай хизматлари бор? Улар анчагинадир. Собиқ ССЖИда биринчилардан бўлиб шу парламент «Мустақиллик декларацияси»ни қабул қилди, Президент лавозимини таъсис этди. Биз бугун бир йиллигини нишонлаётган жумҳуриятимизнинг мустақиллигини эълон қилган ва тик туриб олқишлаган ҳам ана шу парламентдир. Олий Кенгашимиз БМТ қабул этган «Инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари Декларацияси»ни халқ номидан тан олди. Тилимиз равон бўлди, динимиз тикланди, миллий қадримизни англадик, еримизни «ўзимизники» деб бемалол айта оладиган бўлдик...

Қабул қилинган ўта зарур, муҳим қонунлар ва қонуний ҳужжатлар сони юздан ошди. Иқтисодий ислоҳотларнинг ҳуқуқий асослари яратилди. Давлат мулкини хусусийлаштириш, инвестициялар, банк ва банк фаолияти, ер ҳақида, яккаҳокимчилик фаолиятини чеклаш борасидаги ва бошқа қонунлар иқтисодиётда бозор муносабатларига ўтиш учун кафолатдир.

Жумҳуриятимиз Бирлашган Миллатлар Ташкилотига аъзо бўлди. Бизни тараққий қилган мамлакатлар оиласига қабул қилишларининг кафолатларидан бири «Виждон эркинлиги» ва «Сўз эркинлиги» ҳақида қонунларимизнинг борлиги, инсоннинг ўз динига эътиқод қилиш, ўз фикрини айта олиш ҳуқуқини қонунда тан олганимиздир. Бу қонунларсиз дунё бизни ўз қаторига қўшмасди. Мен уларни тайёрлашда иштирок этганим, улар учун овоз берганимдан мамнунман. Албатта, кимдир миййиғида кулаётгандир: қонунлар бор, аммо уларни ким бажараётибди? Бу — иккинчи масала. Биринчиси — уларнинг борлигидир. Бажарилишига келсак, бу фуқаролар қонунга эҳтиёжлари борлиги ёки қонунсиз яшашга ўрганиб қолганларни, жамиятда қонун устиворми ёки уни четлаб ўтиш имкони ҳам борми, қонун олдида ҳамма баравар жавоб бераяптими ёки кимдир унга парво қилмай ҳам бемалол яшаяптими — шуларга боғлиқ.

Олий Кенгаш ўзининг камчиликларига қарамай жумҳуриятдаги сиёсий кучларни мувозанатга солиб турувчи тарозу бўлиб ҳам хизмат қилмоқда. Ахир биз баъзи жумҳуриятлар мисолида айнан парламентнинг жанжалидан бошланган ғавғолар кўчага чиқиб ўқ ва пичоқларга қоришиб кетганини кўраяпмиз-ку.

Шу парламент мустақил давлатимизнинг янги байроғи ва тамғасини қабул қилди, давлат мадҳияси ҳам тайёрланмоқда. Бу миллий рамзлар ёнига ўз армиямизга эга бўлаётганимизни қўшсак, Олий Кенгаш фасл ишлаганини айтишимиз керак. Парламент мудофаа ва қуролли кучлар ҳақида, умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат ҳақида қонунларни қабул этди ва шу йўналишдаги қатор қонуний ҳужжатлар лойиҳаси тайёр турибди. Ахир халқимизда шундай гап бор — ўз аскарини боқмаган халқ ўзга юрт аскарини боқади, яъни уни босиб оладилар. Қувонарлиси шуки, бизнинг ҳарбий йўлимиз — мудофаадир. Биз ҳеч кимни аввалдан ғаним деб билмаймиз, ҳеч қачон биринчи бўлиб ҳужум қилмаймиз, аммо биров ҳужум қилса шафқат этмагаймиз. Қуролсизланиш, ўзга давлатлар ишига куч ишлатиб аралашмасликни қўллаб-қувватлаймиз. Ўйлайманки, бу тўғри йўл, ахир бизни бир ярим аср мустамлакада эзиб келган ўрис империяси ҳам на бой бўлди, на бахтли бўлди, охир шонсиз қулади. Улкан

(Давоми 3-бетда).

ЎЗБЕКИСТОН — УЧИНЧИ ИНҚИЛОБ АРАФАСИДА

Қобил фарзандлар — ватан таянчи. Улар камтар ва фидойи, ҳамиша элу юрт хизматига шай.

Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги мухбири атрофига бир гуруҳ эзгу ниятли, иқтидорли ёшларни тўплаб, республикамизнинг тараққиёт йўлини белгилашга чоғланган Ўрта Осиё геология ва минерал хом ашё институти иқтисод бўлими мудири Анвар Йўлдошев билан мулоқотда бўлди. Мулоқот мавзуси: ватан тараққиёти — бугуни ва келажаги.

— Анвар ака, ташаббускор дўстларингиз билан узоқ вақтдан бери республикамизнинг иқтисодий аҳволи, бозор муносабатларига ўтиш муаммолари билан шуғулланиб келяпсизлар. Истиқболимизга қандай умидлар боғласак бўлади!

— Яхши ният — ярим давлат, дейди халқимиз. Умидсиз бўлмайлик. Аввало ташаббускор ҳамфикрлар ҳақида тўхталсам: Абдурашид Қодиров — иқтисод фанлари доктори, Шуҳрат Очилов — сиёсатшунослик докторанти, Виктор Абатуров — геолог, Рашид Абдуллаев — иқтисодчи, Клара Охунова — иқтисодчи, Мақсуд Ҳидоятов — социал-тадқиқотчи. Бизларни келажак олдидаги масъулият туйғуси бирлаштирди.

Мақсадимиз битта — республикамизда бозор муносабатларини қарор топтириш, қадриятларимиз тикланадиган, ижтимоий адолат тантана қиладиган жамиятни барпо этиш. Бунинг учун ўлкамиз имкониятларидан тўғри фойдалансак бўлгани.

Гуруҳимиз ватанимиз келажагини белгилайдиган концепцияни яратди. Уни республика ҳукуматига тавсия этамиз. Номини ҳам моҳиятидан келиб чиқиб, «Ўз-ўзини такомиллаштириб ривожланиш концепцияси» деб атадик.

Танлаган йўлимиз анча мураккаб, унинг ижроси катта иқтисодий ислоҳотларни, матонатни талаб қилади. Фикримизни соддароқ ифода қилиш учун бир гектар ер шахсий мулк қилиб берилган деҳқон оиласи фаолиятини мисол тариқасида кўриб чиқсак.

Бозор иқтисодиёти шароитида барча ишлаб чиқарувчи корхоналар меҳнат жамоаларига мулк қилиб берилади. Ўз-ўзини моддий жиҳатдан таъминлаш ақидаси амал қилади. Деҳқон ҳам ўз еридан фойдаланишида тамоман мустақил бўлади. Ҳукумат билан, таъминотчи, улгуржи ва воситачи ширкатлар билан шартномалашиб ишлайди. Экинини экиб олиш учун техника, ерни озиқлантириш учун ўғит, уруғлик ва ҳоказо эҳтиёжлар учун зарур бўлган барча нарсани улардан ижарага ёки сотиб олади. Деҳқоннинг ҳузурига ўз хизматини таклиф қилиб келувчилар кўпаяди. Давлат эса қонун йўлини маҳкам тутиб, улар ўртасидаги муносабатларни мутаносиблаштириб туради. Хуллас, ўзаро муносабат, рақобат нарх-навони белгилайди.

Маҳсулот қолиб кетмаслиги учун бозор эҳтиёжи мунтазам ўрганиб борилади. Кимга, қанча, нима зарур.

— Маълумки, деҳқон хўжаликлари биз истагандек шаклланаётгани йўқ. Улар, айтайлик, қовунини Америкага олиб бориб сотиш имкониятига ҳали эга эмас. Бу иш у шаҳар билан бу шаҳар орасида изғиб юрган корчалонларнинг қўлидан ҳам келмайди. Давлат эса собиқ вазирликлар асосида концернлар, ассоциацияларни тузаяпти. Рақобатлашув кучайгач, моддий жиҳатдан таъминланган бу «наҳанг»лар эндигина қад ростлаётган ширкатларни синдириб, масалан, енгил саноат концерни енгил саноат корхоналарини, бошқаси қишлоқ хўжалигини... монополия қилиб олмайдими!

— Жуда ўринли савол. Собиқ вазирликлар ўрнида ташкил бўлаётган концернлар давлат тасарруфидаги хўжалик юритувчи субъект сифатида иш юритади. Уларни ташкил этишдан кўзланган мақсад ҳам бозор иқтисодиёти инфраструктураларини яратиш, албатта. Бизнингча, бозор иқтисодиётига ўтиш баробарида давлат тизимини ҳам ислоҳ қила бориш зарур.

Масалан, Америкада давлат хўжалик ишларига аралашмайди. Уларда бундан 160 йил муқаддам қабул қилинган «Монополияга қарши» қонун амал қилади. Мазкур қонунга кўра концернлар ўз маҳсулотини мамлакатда ишлаб чиқариладиган маҳсулотнинг учдан бир қисмидан оширмайди. Ошса, суд йўли билан фаолияти чекланади ёки концерн бўлиб юборилади. Бўлиниб чиққан корхона бошқалари билан қайтадан рақобатга киришади.

Республикамизда яқинда қабул қилинган «Монополистик фаолиятни чеклаш тўғрисида»ги қонунда эса мана шу жиҳатлар аниқ ифодаланмаган. Унда фақат «устун мавқе» тушунчасига урғу берилади, холос.

Бизнинг амалдаги тузумимиз шахс эркинлигини чегаралайди. Бу шароитда келажакни яратиб бўлмайди. Ҳарчанд уринмайлик, халқ хўжалиги ривожланмайди. Шунинг учун ҳам концепциямиз келажаксиз тузумдан тезроқ воз кечиб, эркин ўз-ўзини такомиллаштириб, ривожланадиган жамиятни ёқлайди.

Шу ўринда, инсоният яралганидан бери бошдан кечирган инқилобий жараёнларга эътиборни қаратсак. (Инқилоб деганда давлат тўнтариши тушунилмасин). Масалан, ибтидоий жамоа тузумида ерга ишлов бериш — деҳқончиликка ўтиш билан инсон онгида биринчи инқилоб содир бўлиб, унда меҳнат қилиб нон топиш фикри уйғонди. Кейинчалик онги ривожланиб, меҳнат воситаларини яратди — фан-техника инқилоби содир бўлди. Айни пайтда биз учинчи инқилоб — ақл-заковат тантана қиладиган босқичда турибмиз. Ақл-заковат тантана қилган ерда миллий қадриятлар, инсоннинг ўзлиги камол топиши аниқ. Бозор муносабатлари мана шу жиҳатларни барқарорлаштиради, ижтимоий адолат юзага чиқади.

Бизнинг концепциямиз мана шундай оламшумул инқилобнинг учинчи босқичига ўтиш вазифасини ўз зиммасига олади. Агар уни ҳамжиҳатлик билан ҳаётга татбиқ қила олсак, беш-етти йил оралиғида келажагимиз барқ урадиган янги тузумга ўтишимиз мумкин. Мукаммал бўлмаса ҳам битта мисолга аҳамият берайлик. Республикамизда ижара усули жорий қилинди. Деҳқон ижарага ер олиб ишлай бошлади. (Аслида ўша ер унга мулк қилиб берилиши зарур. Шундай бўлади ҳам. Ижарачилар билан гаплашиб кўринг, улар: «— Бизга ерни берингу ишимизга аралашманг, ғалла ҳам, гўшт ҳам, сут ҳам, пахта ҳам мўл бўлади,» — дейди.

Шу йилнинг ўзида кўпчилик деҳқон хўжаликлари буғдой экди. Кам бўлгани йўқ. Деҳқон оиласи эҳтиёжи учун бир-бир ярим тонна ғаллага эга бўлди. Аммо ҳосилни кўтариб олгунича она сути оғзидан келди. Маҳаллий ҳокимият, хўжалик раҳбарлари... хўжайинлар уларнинг фаолиятини сунъий равишда чегаралаб туришди. Чунки у ҳали мустақил эмас. Ерни давлат хўжаликларидан ижарага олган. Давлат хўжаликлари эса ҳукуматга режалаштирилган ғаллани етказиб бериши керак. Деҳқон билан ҳукумат ўртасидаги мана шу қатлам тараққиётга тўсқинлик қиладиган сунъий девордир.

Кўринадики, ижара усулида иш юритаётган деҳқон аввалги касбдошига қараганда анча муваффақиятга эга бўлди. Аввалгиси далада ишлаб ҳақ оларди, буниси ҳаққа ҳам, мулкка ҳам эгалик қиляпти. Аммо мустақил эмас. Бизнинг концепциямизда уни мутлақо эркин кўриш ғояси ётади. Аҳамият берган бўлсангиз, ер ҳозиргача ҳамма деҳқонга бирдай ижарага, ё бўлмаса, томорқа қилиб берилмаган. Нимадандир хавотирланиш бор. Ер етишмайди дейиш ҳам нотўғри. Бизнинг фикримизча, ер аввал хўжаликларда ишлаётган деҳқонларга, ортиб қолса, бошқа талабгорларга мулк қилиб берилиши керак. Буғдой эккан деҳқон мисолида афзал томонларни кўрдик. Бу ҳали бошланиши. Гап фақат деҳқон ҳақида кетмаяпти. Халқ хўжалигининг ҳамма соҳалари ўз эгаларига мулк қилиб топширилиши ва уларнинг фаолияти қонун йўли билан назорат қилиб борилиши керак.

— Сиз таърифлаётган концепцияни Ўзбекистоннинг тараққиёт модели деса бўладими!

— Агар республика раҳбарияти уни қабул қилса ва ҳаётга татбиқ этса, у «Ўзбекистон модели» бўла олади. Чунки биз уни хаёлимизда яратганимиз йўқ. Ҳамма ҳисоб-китоблар, хулосалар илмий жиҳатдан асосланган. Ҳаётнинг ўзи йўл кўрсатиб турибди. Қолаверса, дунё давлатларининг тараққиёт йўлини ўрганиш ҳам катта сабоқ берди. Биз назарда тутаётган давлатнинг фаолияти анча такомиллашган. Юқорида айтганимиздек, давлат хўжалик ишлари билан бевосита машғул бўлмайди. У ижтимоий масалалар — ҳуқуқ-тартибот, мудофаа, солиқ, маданий-маиший тадбирларни белгилаш ва амалга ошириш билан шуғулланади. Фуқаронинг конституциявий ҳуқуқларини ҳимоя қилади. Ўз қонун ва қарорларининг бажарилишини назорат остига олади.

Бўлажак турмушга ҳаёт бағишлайдиган яна бир восита — ахборот майдонининг кенгайишидир. Ахборот ва реклама — бозорнинг калитига айланади. Хуллас, бозор муносабатлари ҳамманинг ва ҳар нарсанинг бор имкониятини тўла ишга солади.

Бизнинг концепциямизда шахс билан давлат ўртасидаги муносабатлар бош мавзу сифатида талқин қилиняпти. Шу пайтгача давлат манфаатлари устун даражада эди. Бозор иқтисодиёти шароитида шахс манфаатлари устунроқ бўлади.

Гуруҳимиз мазкур иш устида бош қотираётиб, ажойиб бир ўлчамни яратди: тасаввур қилинг, тарозининг бир палласига эркинлик қўйилди, иккинчи палласига эса куч қўйилди. Танлаш ихтиёрий — давлат куч ишлатиш томонга ён босса — зўравонлик, диктатура, монополияга эга бўлади. Мутлақо эркинликни танласа — бошбошдоқлик, тўс-тўполон, талончилик, пировардида фуқаролар уруши келиб чиқиши мумкин.

Демак, бизнинг назаримизда давлат посангини тўғри тутиб, қонун ва қадриятлар поймол бўлмайдиган, демократия амал қиладиган, чинакамига ҳуқуқий давлат шаклланадиган ўрталиқни танлаши зарур бўлади. Демократия тушунчаси устида ҳам кўп мунозаралар бўляпти. Бизнингча, шарқона демократияга — иймон, оила ва бошқа қадриятларимизга суянишимиз керак.

Яна ўша меъёрга қайтамиз. Унинг бир томонга халқининг ҳаммаси савдогар бўлган жамиятни, иккинчи томонга катта қуролли кучни қўямиз. Савдогарлар учун чегаранинг бўлмагани афзал. Нимаики қўлига тушса, чиқариб ёки олиб келиб сотса. Ҳамма билан дўст, иноқ яшаса. Қуролли кучларнинг мақсади эса чегараларни мустаҳкамлаб, ҳеч нарсани чиқармаслик...

Мана шу икки нуқта оралиғида давлат сиёсати ётади. Давлат раҳбари уни вазиятга қараб бошқариб боради. Иқтисодиётда ҳам шундай. Юқорида кўрганимиз шахсга эркинлик берилгандаги бошбошдоқликни эсланг, иқтисодиётда «ёввойи рақобат» авж олади. Иккинчи нуқтани танласак — давлат монополизми вужудга келади. «Ёввойи рақобат» билан давлат монополияси ўртаси — бозор. Агар уни давлат бошқариб турса —бошқариладиган бозор дейилади, эркинлик маълум даражада чегараланади.

Бозорни монополияга қарши қонун тартибга солиб туриши керак.

Юқорида чегаралари мустаҳкамланган, ҳамма нарса ўзида ишлаб чиқарилиш тарафдори бўлган тузум ҳақида гапирган эдик. Собиқ СССРни эсланг. Ташқи оламдан бутунлай узилиб қолинди. Тараққиёт, ишлаб чиқариш тўхтади, маънавият инқирозга юз тутди.

— Дарвоқе, бозор муносабатлари шароитида маънавият қай аснода ривожланади! Бу савол кўпчиликни қизиқтиради.

— Маънавият ҳақида гапиришдан аввал ҳозирги турмушимизга бир назар ташласак. Бугун деҳқоннинг ўзи ҳам, фарзандлари ҳам билим олишдан манфаат топаяптими? Илм эгаларининг ақл-заковати етарли қадр-қимматга эгами? Ҳаёт кутиб турмайди. Ейиш, ичиш, кийиниш керак. Мана шундай аҳволга тушган бугунги олим тирикчилик кўйида шаҳар чеккасидан ижарага ер олиб кун кўришга мажбур, ё бўлмаса, қинғир йўлни танлайди. Буни ҳеч ким кўрмаяпти дейсизми? Бизнинг деҳқонларимиз ҳали бой бўлиб кўрмаган, чўнтагига уч-тўрт танга тушсин, маиший турмушининг қай даражада ўзгаришини кўрасиз. Концепциямизда бу масалаларга етарли эътибор берилган бозор муносабатлари амал қилгач, халқнинг яшаши учун лозим бўлган барча шароитларни давлат яратади — йўл қуради, телефонлаштиради, газ, сув, табобат хизмати ва ҳоказо муаммолар билан машғул бўлади. Қолаверса, бозор муносабатининг ўзи ҳамманинг саводли бўлишини, ҳақ-ҳуқуқи учун талашиб-тортишишини талаб қилади.

Биз ҳозир мустақиллик эълон қилган давлатмиз. Мустақиллигимизни мустаҳкамлашимиз учун ҳам иқтисодий мустақилликка эришишимиз керак. Иқтисодий мустақилликни эса бозор таъминлайди. Кўп корхоналилик, танлаш эркинлиги уни рағбатлантиради. Ўзбекистонда мустақилликни мустаҳкамлаш, дунёвий бозор муносабатларида иштирок этишимиз учун ҳам давлат тизимини бугунги ҳолда қолдириб бўлмайди. Концепциямиз уни ўзгартириш ғоясини олға суради. Ўтиш жараёнини кучли Президент ҳукумати бошқаради. Чунки айни пайтда бизда ҳар қандай ислоҳотни катта қаршиликлар билан қабул қиладиган, барча ижро этиш ҳуқуқи қўлида бўлган ўрта қатлам ҳали устивор мавқега эга. Уларни ислоҳ ишларига сафарбар қилмасдан туриб мақсадга эришиб бўлмайди.

Концепциямизда давлат тизими ва унинг янгича фаолияти ҳам ўз ифодасини топган. Бир суҳбат давомида ҳамма гапни батафсил қамраб ололмаймиз.

Ўзбекистон келажакда тараққиёт этиши учун катта моддий ва маънавий имкониятларга эга. Бизнинг мақсадимиз — ўз вақтида ва оқилона фойдаланиш эвазига республикани шарқий минтақада савдоси, маданияти, иқтисодиёти ривожланган марказга айлантириш.

Эътибор бераётган бўлсангиз, юртимизга келиб-кетаётган чет эллик ишбилармонларнинг кўпи республикамизда иш бошлашдан тортиниб турибди. Улар бизнинг «Берсанг ейман, урсанг ўламан» қабилида ишлашга ўрганиб қолган давлат корхоналари билан ҳамкорлик қилишдан манфаат кўрмайди. Унга эркин, шахсий мулк эгалари билан ҳамкорлик қилиш кўпроқ фойда келтиради. Кўриниб турибдики, улар кафолатга эга эмас. Шарт-шароитлар яратилмаган. Алоқа хизмати, ахборот, турар-жой муаммолари, банк хизмати ва ҳоказо катта тижорат маркази зарур. Токи, америкалик тужжор Тошкентнинг ўзида япон ёки хитой тижоратчиси билан шартнома бойлашсин. Бундан фақат биз ютамиз. Қолаверса, Ўзбекистон Буюк Ипак йўли билан ўтган минтақа. Шу боис ҳам отни қамчилаш керак.

Ана шундагина оламшумул тараққиётга юз буришимиз мумкин. Онгимизда учинчи инқилоб — ақл-идрок билан иш юритиш, тадбиркорлик, маданият, иқтисодий юксалиш анъаналари шакллана бошлайди. Ўзбекона қадриятларимиз дунё миқёсида тантана қилади...

Суҳбатдош:
Ўктам МИРЗАЁР

• Хат эълон қилинмаса ҳам

ЧОРА КЎРИЛДИ...

НАМАНГАН вилояти, Чортоқ районида истиқомат қилувчи II гуруҳ ногирони Адашбой Асроров таҳририятимизга мактуб йўллаб, бозорларда чайқовчилар кўпайиб кетганлиги, дўконлардаги маҳсулотларнинг нархлари ҳар хиллигидан нолиб, назорат қиладиган бирон-бир ташкилот ёки муассаса борми ўзи! — деб шикоят йўллаган. Ушбу хат текшириш учун район ҳокимлигига жўнатилган эди.

Ҳоким Т. Пўлатовдан қуйидаги жавобни олдик:

«Хатни Ҳазратишоҳ қишлоқ кенгашида маҳалла комитетлари раислари, савдо шаҳобчаларининг раҳбарлари ва кенг жамоатчилик иштирокида муҳокама қилдик. Хатда келтирилган далил ва асослар барча жойларда мавжудлиги батафсил айтилди. Район ҳудудидаги аҳвол яна бир бор ўрганиб чиқилди. Хат муаллифи иштирокида савдо шаҳобчалари текширилганда мавжуд молларнинг баҳосини орттириб қўйиш ҳоллари аниқланмади. Район ҳокимлиги бундан буён савдо шаҳобчаларидаги баҳолар устидан қатъий назорат олиб бориб, чайқовчиликнинг ҳар қандай кўринишларига қарши чора-тадбирларни кўриб боради».

Аслон Акромов, Элмурод Холов раҳбарлик қилаётган Бухоро вилояти Ғиждувон районидаги «Оқ олтин» (собиқ Ленин номли) жамоа хўжалигида ошиқча ерга экин экилгани, жамоа хўжалиги раҳбари ҳомийлигида хўжалик мулки талон-торож қилингани, кўп фуқароларнинг ноҳақ ишдан бўшатилгани ҳамда раҳбарга айби бўла туриб, текширувлардан сўнг ҳам ҳеч бир жазо берилмаётгани ҳақидаги шикоят хати текшириш учун жўнатилган эди. Унга район прокурори Н. Холматов имзоси билан жавоб келди:

— Шикоят хатида жамоа хўжалиги раиси жами 480 гектар ошиқча ерга экин экиб келмоқда, деб кўрсатилган далил қисман тасдиқланди.

Ҳақиқатдан ҳам 1991 хўжалик йилида Ленин номли жамоа хўжалиги правлениеси томонидан 149 гектар ерга экилган ҳар хил дон (оқ жўхори, тариқ, кузги буғдой, кўк ўт) маҳсулотлари ва 84 гектар пахта майдони жамоа хўжалиги ички балансига олинган бўлса ҳам район ҳисобот бошқармаси ҳисобида қайд этилмаган. Ушбу камчиликлар 1991 йил июнь ойида А. Акрамовнинг аризасига мувофиқ халқ назорати қўмитаси томонидан аниқланган ва жамоа хўжалиги ер ўлчовчиси Н. Алоев вазифасидан озод қилинган, бош агроном Н. Ражабов ва жамоа хўжалиги раиси Э. Холовга ҳайфсан берилган. Жамоа хўжалиги мулкини ўзлаштириш ҳоллари текширувда аниқланмади. Хатда баён қилинган ошиқча ерга экин экилгани факти гарчи ўз исботини топган бўлса-да, бу ҳол ўтган йил содир қилинган ва ундан олинган барча маҳсулотлар жамоа хўжалиги ҳисобига кирим қилингани учун прокуратура жамоа хўжалиги раҳбарларига кўрилган чора етарли, деб жиноят иши қўзғатишни лозим топмади.

---

*

Жарқўрғон туманидаги ип йигирув-тўқув фабрикаси қошида кенг истеъмол моллари ишлаб-чиқариш цехи ишга тушди. Янги цех аҳоли талабидан келиб чиқиб, хотин-қизлар халати, болалар куйлаги, чойшаб ва пашшахоналар тикаяпти.

СУРАТЛАРДА: (чапдан) туман ҳокимининг саноат ва қурилиш бўйича ўринбосари Карим Қодиров, янги цех бошлиғи Ашир Шарипов ва Озода Маматқулова тайёр маҳсулотларни кўздан кечирмоқда.

Ш. ШАРОПОВ олган сурат.

*

ДУНЁДА ЭНГ ОҒИР ДАРД...

Куни кеча пойтахтимизда Ижтимоий таъминот вазирлиги, «Қизил ярим ой» ва «Она» жамиятлари ҳомийлигида қариялар кунига бағишлаб тантанали кеча ўтказилди. Унда Сирдарё, Жиззах, Тошкент вилояти ва Тошкент шаҳридан 200га яқин меҳнат ва уруш фахрийлари иштирок этдилар. Учрашувда сўзга чиққанлар бозор иқтисодиётининг оғир дамларида қарияларга кўрсатилаётган ғамхўрлик, ҳурмат ва эътибор учун ҳукуматимизга дил миннатдорчиликларини изҳор этиш билан бир қаторда ечимини кутиб ётган муаммолар, ёлғиз ва қаровсиз қарияларга эътиборни кучайтириш, уларнинг аҳволини янада яхшилаш чора-тадбирлари ҳақида гапирдилар.

Бир донишманддан «Дунёда энг оғир дард нима?» — деб сўраганларида у «Қарилик» деб жавоб берган экан.

Сирдарё вилоятидан келган меҳнат фахрийси, жумҳурият миқёсидаги пенсионер Абдуманноп ота Азимов: «Вилоятимиз қариялари ҳукуматимиз сиёсатидан рози, худо хоҳласа бу оғир кунлар ўтиб кетади. Ўлкамиз фаровонлиги учун биз ҳам қўлдан келганича хизматимизни аямаймиз. Аммо биз қарияларнинг илтимосимиз бор. Вилоятимизда уруш қатнашчиларига тенглаштирилгану (уруш йиллари мамлакат ичкарисида ишлаган), аммо имтиёзлари йўқ 62 пенсионер бор. Бу ҳақда Президентимизга ҳам ёздик. Илтимосимиз, ана шу кишиларнинг яшаб турган уйлари текинга хусусийлаштирилиб берилса, ҳамма пенсионерларга Қозоғистон ва Белорусдаги сингари шаҳар ва қишлоқларда умумий транспортда юриш текин бўлса, 1941—45 йиллар мамлакат ичкарисида меҳнат қилган кишилар учун имтиёзлар кенгайтирилса, чунки уларнинг меҳнати фронтдагидан ҳам оғир ва мушкул бўлган — 24 соатлаб оч-наҳор ишлаганлар», деди.

Ўзбекистон халқ артисти Қундуз Миркаримова, «Она» жамияти мусиқавий дастасининг хушовоз хонандалари дилрабо ашула ва рақслар билан кеча иштирокчиларини хушнуд этдилар.

Г. ЭРГАШХЎЖАЕВА.

БЕШ КИЛОЛИ РЕПОРТЁР

ЁКИ ЎЗБЕК ЖУРНАЛИСТИНИНГ ХОРИЖЛИК ОЛДИДА ХИЖОЛАТ ЧЕККАНИ ҲАҚИДА

Радионинг кундалик матбуот ва телевидениедан афзаллиги шундаки, уни тинглаш учун алоҳида вақт ажратиб оқ қоғозга термулиш ёки соатлаб экран қаршисида ўтириш шарт эмас. Деҳқон кетмон чопаётиб ҳам, ҳайдовчи йўлда кетаётиб ҳам, сотувчи савдо қилаётиб ҳам... қўйингки, ҳар бир соҳа кишиси ўзининг асосий ишини бажараётиб бемалол куй-қўшиқ тинглаши ёки янги хабарлардан воқиф бўлиши мумкин. Шу жиҳатдан олиб қараганда радио энг қулай ва арзон оммавий ахборот воситасидир.

Кўпчилик газета ва журналлар иқтисодий қийинчиликларни бошдан кечираётган, гоҳ кўриниб, гоҳ кўринмай қолаётган, телевидение эса кино-ю концертлардан бўшамаётган бир пайтда радионинг аҳволи қалай, дерсиз. Мабодо, шу саволни менга ёки ҳамкасбларимдан бирортасига бериб қолсангиз борми, соатлаб дарду ташвишларимизни, етишмовчилик ва муаммоларимизни (агар ҳасрат халтаси очилиб қолса) эшитишингизга тўғри келади.

Тўғри, кейинги уч-тўрт йил ичида катта ўзгаришлар, демократик жараёнлар, қолаверса бир қатор иқтидорли ёшларнинг бу ҳолни ўз вақтида илғаб, омма онгига етказишга интилиши кўп замонлардан бери мудраб ётган улкан даргоҳни гўё уйғотиб юборди. Шуларнинг акси ўлароқ ва ёшларнинг саъй-ҳаракати туфайли «Ошкоралик», «Оқшом тўлқинлари»да, «Маърифат», «Покланиш», «Якшанбада 50 дақиқа», «Келажак тонги», «Давр садоси» каби тингловчилар меҳрини қозонган эшиттиришлар дунёга келди. Бироқ бундай умумий руҳ фаолиятнинг жуда кам қисминигина ташкил қилади.

Кўпинча таниш-билишлар «Радионинг имкониятларидан фойдаланолмаяпсизлар, ҳақ гапни айтишга чўчийсизлар» деб таъна қилишади. Сиртдан баҳо бериш осон, аммо «ошхона»миздаги аҳвол ўзимизга аён.

Маълумки, газета саҳифасидаги мақола асосан муаллиф ва бош муҳаррирнинг қўлидан ўтади, холос. Яъни, икки ё уч кишининг иштирокида дунёга келади. Радиода битта эшиттириш камида тўрт-беш кишининг иштироки билан эфирга берилади. Ишнинг асосий қисмини техника ёрдамида амалга ошириш керак. Масалан, режада белгиланган кадрни тайёрлаш учун репортёр кўтариб қаергадир бориш лозим. Суҳбатдошингиз одамшаванда чиқса, хўп-хўп, акс ҳолда асабингиз арраланиб, вақтингиз кетади. Репортёр деганлари эрталаб беш килограмм бўлса, кун бўйи кўтариб юрганингдан кейин кечга бориб ўн килодай туюлади. Майли, минг машаққат билан ёзиб ҳам келдингиз, дейлик. Энди уни бошқа лентага кўчириб олиш учун муҳарририятингизга ажратилган вақтни пойлайсиз ёки операторлардан илтимос қилишга мажбур бўласиз. Бир амаллаб буни ҳам, уддаларсиз, аммо энг асосийси олдинда-яъни, расшифровка: лентадаги ёзувни сўзма-сўз қоғозга туширасиз. Шундан сўнг кераксиз сўзларни олиб ташлаб, матн тайёрлайсиз ва лентани ҳам матнга мослаб монтаж қиласиз. Муҳаррир, бўлим мудири, бош муҳаррир матнни ўқиб чиқиб, рухсат бергандан сўнггина студияга чиқиб, режиссёр ва оператор ҳамкорлигида эшиттиришни эфирга тайёрлаш мумкин. Уни тайёрлаш чоғидаги майда-чуйда юмушларни, баъзи радиожурналистларнинг матнни ўзлари машинкада ёзишларини ҳисобга оладиган бўлсак, асосий вақт аппаратлар ёнида ўтиб кетади. Бу — одамни ниҳоятда толиқтирадиган ва ўқишдан, ёзишдан бездирадиган машғулотдир. Ўзингиз сезмаган ҳолда улкан радиомеханизмнинг битта мурувватига айланиб қоласиз. Шунинг учун ҳам ижодкор ёшлар бу даргоҳда узоқ ишлаёлмайди.

Мавжуд асбоб-ускуналарнинг, аппаратларнинг ибтидоийлигини айтмай қўяқолай. Шу йилнинг ёзида «Ўзбекнефть» ишлаб чиқариш бирлашмасига Япониядан мутахассислар келишганди. Давра суҳбатида камина ҳам иштирок этди. Аввалига уларнинг миттигина видеокамерасига, диктафонига ва фотоаппаратига маҳлиё бўлиб қолдим. Ҳаммасини жамлаганда бизнинг репортёрнинг микрофонича келмайди. Ростини айтсам, қўпол ва катта репортёрни уларнинг олдида халтадан чиқаришга уялдим, бундан кўра бош муҳаррирдан танбеҳ эшитганим маъқул, дедим-у жуфтакни ростладим.

Эшиттиришларнинг савиясига таъсир қилаётган яна бир нарса ҳақида гапирмасак бўлмас. Бу — «отработка», яъни ўзгалар учун ишлаб бериш, деб аталади. Муҳаррир бир ойда ўрта ҳисобда 2—2,5 соатлик эшиттириш тайёрлаши мумкин. Келинг, аниқлик учун 2 ярим соат деб олайлик. Шунинг тенг ярмини бир қўшиққа ажратсангиз бир соат-у 25 дақиқа ихтиёрингизда қолади. Ана шу вақтнинг роппа роса бир соати «отработка» ҳисобланиши лозим. Агар шуни бажармасангиз «қалам ҳақидан» қирқилади, кварталда бир марта бериладиган мукофотдан маҳрум бўласиз. Хўш, бу «ўзгалар» учун ишлаб беришга нималар киради? Ўзгалар, бу — радиода ишламайдиган, яъни шу ердан маош олмай хат-хабар йўллаб турадиган ва вилоят радиоларидаги журналистлар ҳисобланади. Вилоят радиосидаги журналистларнинг ҳам ташвиши ўзларига етиб ортади. Эси бор одам уларга ўлигини ташлаб қўймайди. Ёки «бетимнинг қалини жонимнинг ҳузури» деб уларга топшириқ берганингизда ҳам ҳамиша кўнглингиз тўлавермайди. Ноилож қолиб, хат-хабарлардан фойдаланасиз. Энди айтингчи, эшиттиришнинг ярмидан кўпи тингловчини зериктирадиган қуруқ матн бўлмай нима бўлади? Агар радиожурналистнинг ихтиёри ўзида бўлса, бошқа гап эди. Баъзилар ўйлаши мумкин: радиодагилар роса қалам ҳаққи ишлашади, деб. Йўқ, ундай эмас. Бир кило «карамель» конфетининг нархи юз баробар кўтарилган шароитда радиодаги «қалам ҳақи» икки бараварга ошди, холос. Моддий ва маънавий манфаатдорлик бўлмаган жойда қаёқданам ўсиш, ўзгариш бўлади? Менимча, радиода туб бурилишлар бўлмаётганининг сабабларидан бири шу бўлса ажаб эмас.

Балки шу сатрларни ўқиётган киши «оббо, радионинг турган-битгани ғалва экан-ку» деган хаёлга бориши мумкин. Бироқ, шуни мамнуният билан айтиш лозимки, радиода фидойи журналистлар меҳнат қилади, қийинчиликдан чўчимайдиган журъатли кишилар қалам тебратади. Асрор Аброрхўжаев, Ҳусниддин Шоумаров, Мухторбек Муродов, Анвар Абдувалиев, Исмоил Фаттоҳов, Хўжабек Йўлдошев Ҳафиза Ҳайитматова, Стелла Сливкина... яна ўнлаб журналистларни санаш мумкин. Уларнинг номлари ўзларига ўхшаб камтар ва давраларда камдан-кам тилга олинади.

Ҳаким Тўраев, Абдукарим Абдуазимов, Худойберди Эшонқулов каби заҳматкаш инсонлар радиони деб, иш устида жон беришди. Куни кеча, эшиттиришни тайёрлаш жараёнида Ҳайдар ака Исроилов кўксини чангаллади ва ҳаммани доғда қолдириб кетди.

Музаффар Саидов, Олимжон Маҳкамов, Ҳайриддин Муқимов, Рустам Раҳмонов, Мажид Ашуровлар эса соғлиқларидан айрилишди. Ҳозир ҳам кўплаб ҳамкасбларимиз тортмаларида валидол сақлаб меҳнат қилишмоқда. Буларнинг аҳволини кўриб, юрагинг орқага тортади: эрта бир кун биз ҳам шу ҳолга тушамизми-а?!

Бугунги кунда Ўзбекистон радиосида ишлаётган журналистларнинг асосий қисми ёшлардан иборат. Ёшлар бор жойда ташаббус, янгилик ва интилиш бўлиши табиий. Уларнинг куч-қувватини тўғри йўналтира билиш, ижодий имкониятларини янгича ишлашга сарф этиш лозим, холос. Кейин, қолаверса, иқтидорли ёшларни тез-тез рағбатлантириб туриш, уларга ишлаш ва яшаш учун қулай шароит яратиб бериш ҳақида ҳам ўйлаб кўриш керак. Чунки, ўнлаб ижодкор ёшлар оилалари билан ётоқхоналарда, ижарада туришади. Топаётган маошларининг бир қисми ижара ҳақини тўлашга кетаяпти. Уйи тинч одамнинг иши унумли бўлиши маълум гап-ку, ахир.

Яна бир фикр: айни пайтда кекса ҳамкасбларимизнинг тажриба ва маҳоратидан баракали фойдаланган, уларнинг кўнглини ранжитмаган ҳолда масъул вазифаларни ёшларга ҳам ишониб топшириш даркор.

Мана, она-юртимизнинг мустақил бўлганига бир йилдан ошаяпти. Ўзбекистонни жаҳон танияпти, ўзбеклар ҳам эл танияпти. Кўнглинг ифтихор ва ғурурга тўлган кезлар Ўзбекистон радиосининг Ҳиндистондаги ёки Бразилиядаги мухбири бўлишни беихтиёр орзу қиласан. Бунинг учун тайёргарлик аллақачоноқ бошлаб юборилган бўлиши лозим эди, лекин сезилмаяпти.

Ҳозир радиодаги ёшларнинг кўнглида умидбахш туйғу уйғонган. Эҳтимол бу — ёш ва қобилиятли, кўп муаммоларни ҳал қилишга қуввати бор янги раҳбарнинг келиши билан боғлиқдир. Ҳар қалай жонланишни пайқаш қийин эмас. Қани кўрайлик-чи...

Саййид Азим МАРДИ ўғли,
Ўзбекистон радиосининг шарҳловчиси.

ЎЗИГА ҲИСОБ БЕРИШ КЎНИКМАСИ

(Давоми. Боши 1-бетда).

армия билан ҳеч ким бахтли бўлолмайди, эркин халқ эркин меҳнати билан бахтли бўлиши мумкин. Бугун ҳақиқий ёлланган қўшин тузиш имкони бор, умумий ҳарбий мажбуриятга асосланган улкан қўшинни боқиш халқ елкасига оғир юк бўлиб тушади.

Тиришқоқлик, сабру қаноат билан Ўзбекистон Республикасининг «Таълим ҳақида» Қонуни қабул қилинди. Бу қувончли ҳодиса. XX ва айниқса XXI аср илм асридир. Улкан ҳудуди билан бой бўлса Африка бой бўларди. Ерости бойликлари билан тараққий этса, Ироқ халқи бахтли бўларди, ҳозир улкан нефть устида турган бу эл уруш ва зулмдан ўзга не кўрди?! Айтарли ерости бойлиги ҳам, улкан ер майдони ҳам бўлмаган японлар дунёни забт этишмоқда. Мана бу илмнинг мевасидир. Фан, маданият, халқ таълимига эътибор қилган юртгина асримизнинг олдинги қаторига чиқа олади. Вақтинча қийинчиликларни деб маданият ва маърифатни мададдан сиқмайлик. Бугун руҳ ва тан тарбиясига бир сўм сарфласак, эртага минглаб жиноятлар содир бўлмас, исрофгарчиликлар тугар, юксак технологиялар яратилар — миллионлаб сўмлар қайтиб келади... Ошкоралик қўмитамиз «Фуқароларнинг мурожаатлари ҳақида», «Ноширлик фаолияти ҳақида», «Ақлий мулк ҳақида» қонунлар лойиҳасини тайёрламоқда. Ахир тарбия ва илм тақчиллиги парламентда ҳам сезилиб турибди.

Мен юқорида санаган ютуқлар ва яна қанчалаб айтилмаган натижалар билан Ўзбекистон Олий Кенгашини табриклаш мумкин: парламент анча иш қилди! Келинг, уни табриклайлик!

Давомли қарсаклар тингач, ўйлаб қарайлик: хўш, у нималарни амалга ошира олмаяпти ва оширолмайди? Нега? Бу ҳақда ҳам фикрлаш фойдалидир.

2. ДЕПУТАТОКРАТИЯ — ПАРТОКРАТИЯДАН БАТТАР...

Агар умумдунёвий тушунчалар бўйича ёндошсак, бизнинг парламентимиз антиқа туюлади. Уни сайлаш ҳам антиқа бўлган. Бутун дунёда аввал партиялар ўз иқтисодий-сиёсий, маънавий-маданий дастурларини ҳавола қиладилар, сўнг бу дастурларни бажара оладиган одамлар сайланади.

Бизда эса, аксинча, одамларга қараб сайлаганмиз: «бу — яхши одам», «бу — ҳалол киши», «буниси эса — демократ!» Биз соддалик билан коммунистик зулмга, турғунликка қарши курашган ҳар қандай сўзамолни тап тортмай «демократ» деб атаймиз. Аслида «демократ»лар ичида коммунистлардан бироз фарқ қиладиган зулмкорлар ҳам кўп. Улар демократия учун курашмайдилар, коммунистик зулм ўрнига «ўз» зулмларини ўтказишга ҳаракат қиладилар. Улар ғалаба қилса, социализмдан қутулган одамларга ҳаётий эркинлик бериш ўрнига, уларнинг ҳаётини «ўз қаричларига» сола бошлайдилар, ўзга фикрларни хато деб биладилар. Худо кўрсатмасин, мен билганча яшайсан деб зўрлик қилсалар-чи. Яна баъзиларни «Гдляннинг қурбони» бўлгани, қамалиб чиққани учун сайладик. Шўрлик, айбсиз қамалди, келинглар, депутат қилайлик, кўнгли кўтарилсин. Кимдир ҳокимиятни муайян вақт — сайловгача «танқид» қилиб, парламентга сайланди... Бу кишиларнинг бари яхши одамлар, ҳатто одамохун, ширинхулқли инсонлар. Уларнинг инсоний сифатларига шубҳам йўқ, мен ғайримантиқий сайлов ҳақида — парламентга иқтисодий-сиёсий йўл билан эмас, одамнинг кимлигига қараб танлашнинг хато эканини айтмоқчиман, холос. Ҳар бири ўзича чиқиш қилади, 497 депутатнинг 497 «дастури» бор.

Йўқ, бизнинг парламент анчамунча муаммоларни ҳал қилди. Кўпчилик Ўзбекистон Олий Кенгашининг аксарият қисми бир фирқа аъзоларидан — коммунистлардан сайлангани учун у якдил ишлади, деб ўйлашади. Тўғри, 497 депутатдан 468 таси КПСС аъзоси ва аъзоликка номзодлар эди. Бироқ мен фирқанинг таъсирини ошириб айтолмайман. Гап КПСС да эмас. Бу умумтушунчаларга кўра одатдаги фирқа эмасди, бу — давлат эди, ҳокимият эди. Фирқа аъзоси бўлмоқ ҳокимиятга алоқадорликни билдирарди. 1991 йил август фитнасидан сўнг Ўзбекистон комфирқаси тарқалиб кетди, бироқ ҳеч ким унга ачингани йўқ.

Агар биз Олий Кенгашимиз депутатлари таркибини касбига кўра таҳлил этадиган бўлсак, қуйидаги аҳволни кўрамиз: саноат, қурилиш, транспорт ва алоқа ходимларидан сайланган 114 депутатдан 69 киши (60 фоизи) корхона ва ташкилот раҳбарларидир; агросаноат мажмуи ходимларидан 124 депутат сайланган бўлиб, улардан 59 киши — колхоз раислари ва агрокорхона раҳбарларидир. Уларнинг ёнига партия, совет, давлат ва жамоат ташкилотларида ишловчи 174 «халқ вакили»ни қўшсак, 302 депутат — парламентнинг 61 фоизи раҳбарлардан иборат эканини кўрамиз. Бундан ташқари ишлаб чиқаришга боғлиқ бўлмаган соҳалар ходимларидан сайланган депутатларнинг аксарияти ҳам олийгоҳлар ректорлари, тиббиёт муассасалари раҳбарлари, нашриёт директорлари, санъат бошлиқларидир. Булар ҳам— бошқарувчилар. Кучларнинг бундай жойлашуви парламентимизни ҳар хил сиёсий, иқтисодий, тор идоравий, шахсий манфаатларнинг тўқнашув майдонига айлантиради.

Албатта, бу депутатларнинг айби эмас. Ахир, улар ким сайлаган, қўллаб-қувватлаётган бўлса, аввал ўшанга «салом беришга» мажбурдирлар. Шунинг учун қайсидир аниқ муаммони муҳокама этаётиб, биз масаланинг назарий, умумбашарий жиҳатини назардан қочирамиз, давлат миқёсида фикрлай олмаймиз, «Бу ҳақда хўжайин нима деркин, қишлоғимизда нима дейишаркин», деб ўтирамизу, «дунё нима дейди?» деб ўйламаймиз.

Эсимда, «Таълим ҳақида» Қонун лойиҳасини муҳокама қилиш пайтида бир депутат — сурхондарёлик колхоз раиси болалар меҳнатини ман қилувчи моддани олиб ташлашни талаб қилди: «Одамларни шундоғам тили беш қарич бўлиб кетди, ҳаққини талашадиган бўлди. Пахтани болаларсиз териб бўладими?» Шу гап билан ўшанда Қонун лойиҳаси қабул қилинмай қолган эди. Одамларнинг мўлтираб муте яшашларига кўниккан раисга «ҳақ талашиш»лари, яъни ўз ҳуқуқларини билишлари ёқмайди, албатта. Ахир жумҳуриятимиз Бирлашган Миллатлар Ташкилотига аъзо бўлди. Маълумки, БМТ нинг «Болалар меҳнатини ман қилиш ҳақида» Конвенцияси бор. Биз ҳамжамият аъзоси сифатида уни бажаришга масъулмиз. Усиз ҳам эртасини ўйлайдиган юрт ўз болаларини илмдан сиқиб, далага соладими? Бу — калтафаҳмликнинг, узоқни кўролмасликнинг намунасидир.

Мени ҳавотирга соладиган яна бир ҳолат ўта муҳим ҳуқуқий ҳужжатларни ўткинчи ҳодисаларнинг таъсири остида қабул қилинаётганидир. Ҳозир собиқ «Қизил» империянинг ҳар бир жумҳурияти ўз молия сиёсатини юргизишга уринмоқда. Моддий бойликлар қайда баҳо қимматроқ бўлса, ўша ёққа оқиб кетмоқда. Биз юртимиздан маҳсулотлар чиқиб кетишининг олдини олиш мақсадида аввал Давлат инспекцияси, кейинчалик Божхона қўмитасини туздик. Унинг қонуний ҳуқуқлари орасида «ноқонуний мулк»ни мусодара қилиш, яъни «айбдор»ни жазолаш ҳуқуқи ҳам бор. Бироқ бу қўмита суд органи эмас-ку. БМТ «Инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари» Декларациясининг 15-моддасида шундай дейилади: «Ҳуқуқбузарлиги учун жазога тортилаётган ҳар бир одам унинг айби қонуний йўл билан судда исботланмагунча айбсиз ҳисобланади». Нега биз ижроия ҳокимияти — Божхона қўмитасига суд ҳуқуқини бериб қўйибмиз?! У даъвогар бўлсин, айбланувчи жавобгар бўлсин, суд эса эркиндир. Ҳуқуқий давлатда, албатта... Халқаро ҳуқуқни инкор этиб, биз дунёга салбий намуна кўрсатмайлик. «Қўпорувчи кучлар» фаоллашганини баҳона қилиб қонунларни шафқатсизлаштираверсак, чексиз «ҳақ-ҳуқуқлар»ни олган ижрочилар ҳаддидан ошмаслигига ким кафолат бера олади?! Вазиятни халқаро ҳуқуқ мезонларига таяниб, тарбия кўрган одамлардай юмшатиш ҳам мумкин. Бунга мисоллар кўп.

Хоҳлаб-хоҳламай кетаётган «социалистик» тузум демократиянинг бош ғоясига—ўз-ўзини бошқаришга қарши эди «Демократик централизм», яъни қуйидагиларнинг юқоридагиларга сўзсиз итоат қилиши партияни ҳам, давлатни ҳам, жамиятни ҳам буткул қамраб олганди. Марказ исталган минтақадаги «қурилишда ҳар бир мих ёки ғиштнинг ҳаракати»гача назорат қилиб турарди, барчани уйғоқ кўзлар ҳар ёндан — пастдан ҳам, тепадан ҳам, ён-атрофдан ҳам кузатиб турарди. Бошлиқ ходимини кузатади, ходим бошлиғини пойлайди, қўшни қўшнисининг кетидан ис олиб юради — ялпи жосуслик тизими ўргимчак тўридай қамраган. Назорат остида ишлайсан, назорат остида дам оласан, ухласанг ҳам назорат остида ухлайсан — чунки «антикоммунистик» тушлар кўрмаслигинг керак. Ўз бошинг билан иш қилолмайсан, бу — «ўзбошимчалик» бўлади, Лениннинг боши ҳаммага етиб ортади. Истаган пайтда: «Сизга ким рухсат берди?!»» деб сўраб қолишлари мумкин. Халқни боладай кўришади, ўқитишади, ўргатишади, «асраб авайлашади»: бу «мумкин», бу эса «мумкин эмас». Ҳамма нарсага рухсат керак.

Инсонни бунчалар хўрлашдан, ўзлигини парчалаш ва шахсини силлиқлашдан мақсад сиёсатдан норизоларни йўқотиш, ҳаракат ва заковатни жиловлашгина эмас, йўқ, бунда ўзга буткул иқтисодий мақсад ҳам яшириндир. Зулм ўтказмай, ақллиларни йўқотмасдан туриб, улкан ўлканинг чексиз бойликларини пойтахтга, бир қўл остига тўплашнинг, одамларнинг яратган барча бойликларни тортиб олишнинг иложи бўлмасди. «Социалистик тузум» эса айнан ана шундай ишлаб чиқарувчи халқни талаш ҳисобига яшайди. Албатта, таланган бойликнинг бир қисми хайр-эҳсон тариқасида тақсимланади. Фирқанинг «пахтакорларга ғамхўрлиги»дан пахтакорлар хурсанд, нафақахўрларга мурувватидан нафақахўрлар шод, ҳукуматнинг «келажак авлодга беқиёс ғамхўрлиги»дан ёшлар бахтиёр... Ҳамма ғамхўрлик кутади. Хазанов айтгандай: «Ҳамма одам баравар! Ҳеч кимнинг бошқа бировдан яхши яшашга ҳаққи йўқ! Ким яхши яшамоқчи бўлса — у яшамайди!»

Меҳнаткашлардан маҳсулотлар «план»ни, «давлат манфаатлари»ни рўкач қилиб, ими-жимида тортиб олинарди-ю, гоҳ пиллакашларга, гоҳ ёзувчиларга, гоҳ ўқитувчиларга «ҳукумат ғамхўрлиги» ҳақидаги янги қарор ва фармонлар баралла тарғиб қилинар ва газеталарнинг кўринарли ерида чоп этиларди. Одамлар шундай яшашга кўникиб қолдилар, жовдираб қолаётганларини сезмай бошладилар. Халқ навбатдаги «ғамхўрлик»ни кутишга кўникди ва бунга кетаётган улкан харажатлар қайси ҳисобдан олинаётганини сўраб ҳам ўтирмади. Социализм одамларни муте боқимандаларга айлантирди.

Албатта, энди хайр-садақага, совғалар ва фахрий ёрлиқларга, намойишкорона «маош ошириш»ларга ўрганган халққа демократия хунук кўринади. Демократик жамиятда халқни талашнинг йўли йўқ, шунинг учун у «халқ ғамхўри», «боқувчиси» бўлолмайди. Коммунистик, зўравон хукумат халққа «партия ва ҳукуматнинг оталарча ғамхўрлиги»га муҳтож гўдакларга қарагандай муносабатда бўлади. Гўё бу — мамлакат эмас, бир етимхона, гўё бу — халқ эмас, ғамхўрликка зор сағирлардай.

Коммунист раҳбарлар: «Биз халқни боқишимиз керак!» — дейишдан чарчамайдилар. Маъмурий-буйруқбозлик тузуми мафкурасини ифодаловчи бу «меҳрибонлик»дан кишининг юраги орқага тортиб кетади, партия, яъни давлат, йиллар бўйи халқни «боқди, кийинтирди, йўлга бошлади», у ҳатто бизнинг ўрнимизга «ўйлади», ўз бошимизни ишлатишимизга йўл қўймади. Муҳолифатдаги фирқалар ҳам, ҳукумат ҳам, парламент ҳам: «Биз халқни боқамиз!» қабилидаги шиорларни пеш қилмасликлари керак.

3. КЕЧА ЭРТА ЭДИ. ЭРТАГА КЕЧ БЎЛАДИ...

Социалистик бошқарув тузумининг фожеаси — унинг «сиёсий иқтисоди». Коммунистик шамойилдаги ҳукмдорлар тўла маънода демократ бўлолмайдилар, чунки уларнинг елкасида сиёсий йўллар билан бошқариб бўлмайдиган улкан хўжалик ташвиши бор. Давлат ва хўжалик бошқа-бошқа нарсадир. Давлатни демократик йўл билан бошқариш керак, хўжаликни — яккаҳокимлик билан. Ҳукмдорларнинг иқтисоддаги демократлиги хўжаликни сиёсатдан озод қилишдир, сиёсатни ҳам хўжалик юкидан холос этиш лозим. АҚШ Президенти Вермонт штатини газлаштириш ҳақида фармон чиқаришини тасаввур қилиб бўладими?! Ёки Англия Премьер-министри аҳолига маиший хизмат кўрсатишни яхшилаш ҳақидаги масалада қарор имзолашига ақл бовар қиладими?

Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов ўз китобларида биз барпо этишни ният қилган «янгиланган жамият» қирраларини кўрсатаётиб, жумладан шундай ёзадилар: «Иқтисодий соҳада бу иқтисодиётни ўта марказлаштирмасликни ҳамда яккаҳокимликка барҳам беришни... **давлатнинг хўжалик фаолиятига бевосита аралашувидан воз кечишни, буйруқбозлик билан ўз ҳукмини ўтказиб, тазйиқ қилиш, ҳамма нарсани тўраларча белгилаб, чеклаб қўйиш каби ўзини оқламаган эски усулларни қатъиян тугатишни билдиради»!**

Кетаётган (агар шундай бўлса) социализмнинг сабоғи — давлатнинг вазифасини қайта кўриб чиқишдир. Ҳукумат ўзини халқни боқиш ва кийинтиришга жавобгар ҳисоблашдан қутилиши — коммунистик афсоналар асири бўлиб қолмаслиги лозим. Ҳукумат халқни боқиши ҳақидаги гап мантиқан нотўғри, амалда ҳам мумкин бўлмайдиган ишдир. Халқ ўзини ўзи боқади ва кийинтиради. Унга ўзи ҳақида «ғамхўрлик қилиш» имконини бериш зарур. Давлат ишлаб чиқариш ва хўжаликнинг кундалик масалаларини ҳал қилмайди, унинг вазифаси — иқтисодий ривожланишни фақатгина иқтисодий усуллар билан йўналтириб, изга солиб боришдир.

Худога шукр, Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши мулк, инвестициялар, банк тизими, деҳқон хўжаликлари, хусусийлаштириш ҳақида яхши қонунлар қабул қилди. Уларнинг айрим камчиликларига сабаб шуки, мулк ҳақида қонун яратган депутатларда ҳали-ҳануз... мулкдорлик тажрибаси йўқ ҳамма давлат корхонасида, давлат хўжалигида, давлат ерида ишлаган ва ишлаб келмоқда. 497 депутатнинг бор-йўғи тўрттаси — ижарачи ва ширкатчи. Улар ҳам яқиндагина иш бошлаган.

Шунга қарамай, мен зудлик билан хусусийлаштириш, мулкни давлат тасарруфидан чиқариш натижасида миллионлаб мулкдорларни юзага келтириш керак, деб ҳисоблайман. Улар Президент ўтказаётган иқтисодий ислоҳотларга таянч бўлишлари мумкин. Вақтида шундай қилинмаса, бугун пайдо бўлаётган беш-олти миллионер бойваччалар улканлашиб, ҳамма нарсани қўлга оладилар, халқнинг асосий қисми эса ҳеч вақосиз қолади — мустақиллик, иқтисодий ислоҳотлар тақдири учун хавф ана шундан туғилади. Хусусий мулк жорий этилиши учун хизмат қилувчи тизимлар тўла ишлаб чиқилмаган, ҳужжатлар мукаммал эмас, деб эътироз билдиришлари мумкин. Йўқ, улгуриш керак. Ўз вақтида чиқарилган ёмон фармон кечикиб чиққани учун ишламайдиган яхши фармондан кўра тузукроқдир.

Халқдан пайдо бўлган миллионлаб мулкдорлар давлатни «ғамхўрлик»дан халос қилади, мулк эгалари ўзлари ва оилалари ҳақида қайғуришади, давлатнинг юки енгил бўлади. Ахир барча аҳволи оғирларга ёрдам бериш мушкул. Ижтимоий сиёсат фақат энг ҳимоясиз, муҳтожларни паноҳига олади. Қолганлар мулк оладилар, эртанги кунга ишонч пайдо бўлади, инсоннинг ақлий ва жисмоний қобилияти юзага чиқади, боқимандалик, мутелик ҳисси йўқолади, хасислик, кўзи торликка ўрин қолмайди.

Халқимиз жуда меҳнаткаш, одамохун. Ўйлайманки, у тезда бозор иқтисоди қонун-қоидаларини ҳам ўрганиб олади. Аммо бир умр буйруқ беришга «ихтисослашган» ўрта бўғин раҳбарчаларнинг онги тезда ўзгаришига ишониш қийин. Америкалик рус олими, Нобель мукофоти совриндори Василий Леонтьевни биласиз. У Норвегия, Италия, Япония ҳукуматларига маслаҳат берган, японларнинг Кунчиқар Қуёши унвонини ҳам олган. Унинг фикрича, биздаги «кўп сонли раҳбарларнинг эркин қарор қабул этиш ва мустақил ҳаракат қилишга, яъни таваккал қилишга ноқобиллиги маълум... Уларни бунга ўргатиш тимсоҳни учишга ўргатишдай оғирдир».

Менимча, бизда — Ўзбекистонда вазият америкалик иқтисодчи ўйлаганчалик мушкул эмас. Ахир, биз — осиёликларни шўролар ҳокимияти даврида «социализмни инкор этиш», «бой-феодалларча қолоқ муносабатларни сақлаш»да айблаб келишди. Ўйлайманки, бугун ана шу бизга ёрдам беради, зеро социализмдан кўра «бой-феодалларча муносабатлар»дан бозор иқтисодига ўтиш осонроқдир.

«Барқарор бозор иқтисодиётига, очиқ ташқи сиёсатга асосланган кучли демократик ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамияти барпо этиш пировард мақсад бўлиб қолиши керак», — деб ёзади Ислом Каримов.

Биз халқдан, жамиятдан келаётган талабларни аниқ илғаб олувчи, бозор типидаги очиқ, янгича ҳокимият тизимини яратишимиз лозим. Жамиятнинг талабларини турли сиёсий фирқалар кўппартиялилик асосида эркин сайланган парламент орқали ҳокимиятга етказадилар. Бундай парламентда депутат бутун муддат давомида депутат сифатидагина ишлайди. Бутун дунёда бу — касб, бизда эса ҳануз депутат номи — гўё меҳнаткашга яхши ишлаб чиқариш кўрсаткичлари учун мукофотдай, намунали хулқ учун, чиройли сўзлар учун тўланадиган товондай... Дейлик, депутат терговчи бўлиб ишлайди, парламентда эса у «Прокуратура ҳақида» Қонунга овоз беради. Унинг шахсий ё касб манфаатлари жамият манфаатларидан устун келмаслигига ким кафолат беради?! Министр депутат бўлиб сайланади, қонун қабул қилади, ўзи шу қонун бўйича ишлайди, қонунчи сифатида ўзи қабул қилган қонунни... Ўзи қандай бажараётганини... Ўзи назорат қилади! Бу — мантиқсизлик! Бошқа мисоллар ҳам кўп.

Масаланинг яна бир жиҳати мавжуд. Бизда парламентнинг икки қирраси бор — икки-уч кунга йиғиладиган Олий Кенгаш сессиялари ва доимий комиссия, қўмиталар иши. Сессия жумҳуриятнинг юксак лавозимли шахсларини сайлайди, қўмиталар ойлаб ишлаган қонун лойиҳаларини саноқли соатларда қабул қилади ёки инкор этади. Бу тизим моҳияти жиҳатидан расво: доимий қўмиталар ва комиссияларга сайланган депутатлар, Ж. Оруэлнинг ўлмас сатираси қаҳрамонларидай, бошқа ҳуқуқи тенг депутатлардан кўра «тенгроқ» бўлиб чиқадилар. Мен уларни камситмоқчимасман, чунки менинг ўзим ҳам шуларнинг бириман — Ошкоралик қўмитасида ишлайман. Доимий қўмиталарга келсак, улардаги депутатлар камсонли, мустақил равишда қонун яратолмайдилар, улар ижросини назорат қилишга ҳам вақт ва кучлари етмайди ва ҳоказо.

Табиатда ҳам, сиёсатда ҳам бўшлиқ бўлмайди, бўш қолган жойга эга бор. Парламент қилолмаган ишни аппарат қилади. Унинг салобати ҳам, ҳурмати ҳам ана шундадир.

Кун келади, депутат — «халқ хизматкори» — мансабдорларнинг остонасига бош уриб сайловчилари учун тақчил ғишт ва тунука ундириб юрмайди, у ана шу тақчилликни яратган тузумни ислоҳ қила бошлайди.

Парламент тизимини демократик, халқчил ҳисоблашади, бунда тўғридан-тўғри ялпи яширин овоз беришни, сайланган вакиллар ҳокимиятини назарда тутишса керак. Аммо, биз биламизки, сайланганлар аста-секин халқдан узоқлашадилар ва ҳокимият такрор ва такрор одамлар қўлидан сирғалиб чиқади... Хўш, унда парламент ҳокимияти нега керак? Масала шундаки, демократиянинг сеҳри ҳокимият кимда — парламентдами, президентдами, шаҳаншоҳдами эканида эмас, асосийси ҳокимият йўриғидадир. Демократия инсоннинг бошқа инсон устидан эмас, ўз устидан, ўз ҳаёти устидан ҳокимиятидир.

Демократия — инсоннинг бошқаларни эмас, ўзини бошқариш, ҳаётини ўз қобилиятига, ақлига, виждонига кўра қуриш ва бу учун масъулиятни ўзига олиш имконидир. Бу одамни улуғлайди.

Бир дўстим шундай деди: «Қўй, демократияга шошма, Кел, мустақил давлат қурайлик, ҳокимиятни мустаҳкамлайлик. Кейин демократиянгни ҳам қурармиз». Яна у қўшиб қўйди: «Америкада демократияни 200 йилда қуришган!»

Ай, дўстим, Американи билмадим-у, бир нарсани аниқ биламан — мен 200 йил яшамайман. Лекин демократияни кўргим келади...

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов ишонч билан ёзганларидай: «Ўзбекистон — келажаги буюк давлат. Бу — мустақил, демократик, ҳуқуқий давлатдир».

4. СЎНГСЎЗ

Менинг мулоҳазаларим кимгадир баҳсли туюлиши мумкин. Бу — табиий. Менинг фикрим — бир нуқтаи назар. Бундай фикрлар кўп ва ҳар хил бўлиши мумкин. Бугун бизга сиёсий муроса керак. Агар сизга кимнингдир фикри, иши ёқмаса, у билан дўст бўлманг, тўйига борманг, қизингизни берманг, аммо у ҳам яшаши керак-ку.

Ҳалол танқид зарурдир. П. Чаадаев айтганидай: «Мен ўз ватанимни танқид қиламан, хафа қиламан, хўрлайман, чунки уни алдай олмайман».

Карим БАХРИЕВ,
Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши аъзоси.

(«Народное слово» газетасининг 1992 йил 15 сентябрь сонидан).

[1] Каримов И. А. «Ўзбекстоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли» Т. «Ўзбекистон» нашриёти, 1992 йил.

ОБЛИГАЦИЯЛАРИНГИЗНИ ТЕКШИРИНГ!

Ўзбекистон Республикасининг 1992 йил 12 фоизли ички ютуқли заёми 1992 йил 30 сентябрда Урганч шаҳрида ўтказилган 2-ютуқлар тиражининг

РАСМИЙ ЖАДВАЛИ

Ютуқлар заёмнинг тўрт разрядидаги серия ва номерлари қуйидагича бўлган облигацияларга чиқди:

Серияси	облигация номерлари	ютуқ миқдори (сўм билан)	Серияси	облигация номерлари	ютуқ миқдори (сўм билан)
00028	1—100	5000	23329	1—100	5000
00165	044*)	25000	23426	1—100	5000
00192	1—100	5000	24301	1—100	5000
00741	018*)	25000	24449	074*)	50000
00743	1—100	5000	24546	1—100	5000
00773	1—100	5000	24707	088*)	25000
00838	1—100	5000	24812	1—100	10000
00865	068*)	25000	24877	032*)	50000
01233	1—100	5000	25076	1—100	5000
02110	075*)	25000	25199	1—100	5000
02227	077*)	50000	25554	1—100	5000
02462	1—100	5000	26136	1—100	5000
02633	1—100	5000	26539	1—100	2000
02641	035*)	50000	27119	042*)	25000
02946	1—100	5000	27477	086*)	50000
03306	1—100	5000	27583	1—100	5000
03700	1—100	2000	27592	030*)	50000
03792	1—100	5000	28297	1—100	5000
04176	039*)	25000	28393	1—100	10000
04421	1—100	10000	28510	043*)	25000
04744	1—100	5000	28902	1—100	5000
04788	1—100	5000	29255	1—100	5000
05375	1—100	5000	29569	090*)	25000
06144	1—100	5000	29729	090*)	100000
06570	030*)	25000	29856	1—100	5000
06713	1—100	5000	29865	005*)	50000
06856	039*)	25000	30140	053*)	25000
07013	1—100	2000	30601	1—100	5000
07016	065*)	25000	30776	1—100	5000
07049	1—100	5000	30916	1—100	5000
07089	039*)	50000	31026	1—100	2000
07145	086*)	25000	31482	1—100	2000
07982	1—100	10000	31840	084*)	25000
08636	1—100	2000	32641	1—100	5000
09498	1—100	5000	32851	1—100	5000
09539	1—100	5000	33121	015*)	25000
09918	1—100	2000	33320	1—100	5000
10240	004*)	100000	33421	031*)	25000
10308	1—100	5000	33913	1—100	2000
10341	084*)	25000	33987	053*)	25000
10371	1—100	5000	34450	094*)	25000
10450	1—100	5000	34647	1—100	10000
10558	008*)	25000	35045	1—100	5000
10597	025*)	50000	35095	1—100	5000
10954	1—100	5000	35132	075*)	25000
11417	1—100	2000	35209	069*)	50000
11787	040*)	100000	35717	094*)	50000
11882	1—100	5000	35899	095*)	50000
11937	1—100	2000	35978	026*)	50000
12450	1—100	5000	36093	085*)	50000
12509	1—100	2000	36159	095*)	25000
12568	1—100	2000	36615	1—100	5000
13504	094*)	50000	36716	1—100	5000
13882	1—100	5000	36783	042*)	25000
14027	1—100	10000	36802	1—100	2000
14150	1—100	5000	37353	1—100	5000
14172	1—100	5000	37658	1—100	5000
14301	012*)	50000	37729	1—100	10000
14943	1—100	2000	38236	059*)	50000
15033	061*)	25000	38266	1—100	10000
15185	1—100	5000	38560	016*)	50000
15196	1—100	5000	38777	080*)	25000
15328	1—100	5000	38919	1—100	5000
15399	029*)	25000	39167	009*)	25000
15639	1—100	5000	40092	077*)	25000
15652	058*)	25000	40459	1—100	2000
16085	039*)	25000	40616	1—100	5000
16243	1—100	2000	40705	015*)	25000
16675	055*)	50000	40737	039*)	100000
17246	1—100	5000	41980	059*)	50000
17320	1—100	5000	42262	030*)	25000
17359	095*)	25000	42681	085*)	25000
17519	100*)	50000	42682	099*)	50000
18122	1—100	5000	43183	1—100	5000
18278	044*)	25000	43207	1—100	5000
18638	099*)	25000	43332	094*)	25000
18893	1—100	2000	44116	1—100	5000
19034	1—100	5000	44128	1—100	5000
19389	1—100	5000	44234	1—100	5000
19458	095*)	25000	44602	1—100	2000
19479	071*)	25000	45277	1—100	5000
19645	047*)	25000	45408	016*)	25000
20237	094*)	25000	45760	1—100	10000
20265	1—100	5000	46113	098*)	50000
20273	011*)	25000	46625	1—100	5000
20713	070*)	25000	47079	1—100	2000
21181	1—100	10000	47257	069*)	25000
21237	002*)	250000	47876	1—100	5000
21239	1—100	2000	48020	1—100	5000
21256	1—100	5000	48384	029*)	25000
21491	1—100	5000	48462	1—100	5000
21972	1—100	5000	48506	090*)	25000
22053	015*)	25000	48626	1—100	5000
22358	1—100	5000	48647	085*)	50000
22426	1—100	5000	48793	1—100	5000
22574	1—100	5000	48826	062*)	25000
22666	1—100	5000	49132	1—100	5000
22824	031*)	50000	49491	1—100	5000
23148	1—100	5000	49575	074*)	100000
23315	1—100	2000	49725	1—100	5000

*) Шу сериядаги облигацияларнинг қолган 99 номерига 2000 сўмдан ютуқ чиқди.

Жадвалда 500 сўмлик облигацияларга чиққан ютуқлар кўрсатилган.

1000 сўмлик облигацияларга бир хил миқдорда 10000, 5000, 2000 сўмдан ютуқ чиққан тақдирда ютуқ чиққан сериядаги облигацияларнинг барча номерларига айнан 20000, 10000, 4000 сўм ютуқ тўланади.

1000 сўмлик облигация номерларидан бирига 25000, 50000, 100000, 250000 сўм миқдорида ютуқ чиққанда унинг иккинчи номерига 2000 сўм чиқади ва облигация бўйича 27000, 52000, 102000, 252000 сўм тўланади. 250 сўм қийматидаги облигацияларга 500 сўмлик облигацияга чиққан ютуқнинг ярми тўланади.

Ютуқ пулига ютуқ чиққан облигациянинг бевосита қиймати ҳам киради.

Ушбу жадвал расмий ҳужжат ҳисобланиб Ўзбекистон Республикаси Жамғарма банкининг муассасалари томонидан яна шу ҳужжат асосида рўзноманинг кейинги сони чиққан кундан бошлаб ютуқларни белгиланган тартибда тўлай бошлайди.

Ютуқлар тиражини ўтказиш комиссиясининг раиси Урганч шаҳар Ҳокими
Р. С. СУЛТОНОВ.

Тираж комиссиясининг масъул котиби — Ўзбекистон Жамғарма банки бошқарувининг кредитлар бошқармаси бошлиғи
А. М. ҲАЙДАРОВ.

АНЖУМАНГА ҲОЗИРЛИК

Ўзбекистон Ёшлар Иттифоқи Марказий қўмитасида Ўрта Осиё ва Қозоғистон Республикалари Ёшлар Иттифоқлари раҳбарларининг йиғилиши бўлиб ўтди. Йиғилганлар ҳозирги кунда Тожикистонда бўлаётган воқеаларга ўз муносабатларини билдиришди. Сўнгра Тожикистон халқлари ва ёшларига мурожаат қабул қилинди.

Шунингдек, йиғилиш чоғида Ўрта Осиё ва Қозоғистон республикалари ёшларининг ҳамкорлик қилишлари ҳақидаги ҳужжат, ҳамда 2-5 ноябрда Тошкентда ўтказиладиган «Ёш ватандошлар» анжуманига оид баъзи бир масалалар кўриб чиқилди.

Ш. ХУДОЁРОВА.

Фарғона вилоятидаги Бешариқ тумани «Намуна» давлат хўжалигида 2-бўлим механизаторлари фаол ишлаб келаётир.

СУРАТЛАРДА: (чапдан) механизаторлар Ё. Муҳамедов ва А. Давронов.

Т. МАҲКАМ олган суратлар.

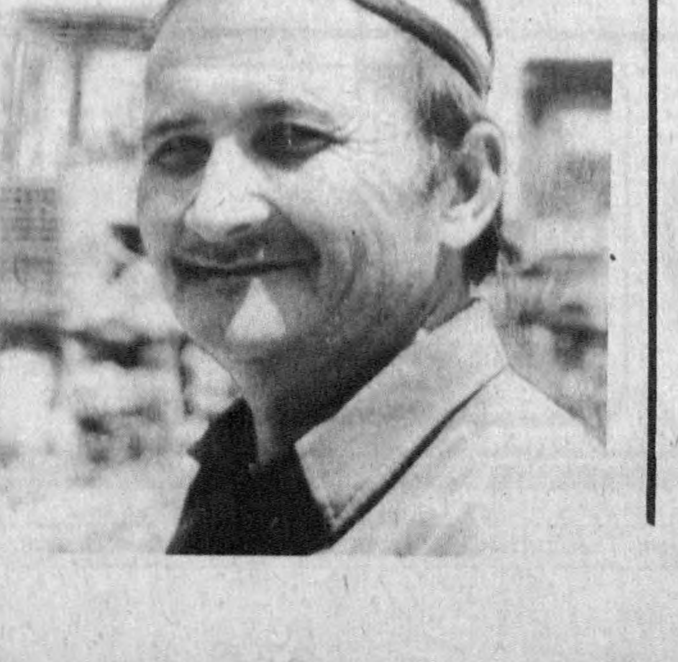

• Санъат шайдолари учун

УМРИНИ РАҚСГА БАҒИШЛАГАН

Рақс санъати шайдолари иқтидорли рақкоса Дилором Шукуржоновани яхши билишади. Унинг ўйинлари ўзига хос бўлганлиги учун мухлислар концертларда, ойнаижаҳон томошаларида ўнлаб рақкосалар орасидан Диларомни тезда «топиб» оладилар.

Мусиқа мактабида фортепьяно класси бўйича таҳсил олган, 6-синфдан кейин ўзбек хореография билим юртига ўқишга келган, Театр ва рассомлик санъати институтининг актёрлик бўлимини тугатган бу рақкоса тўғрисида кўплаб мақолалар, телекўрсатувлар тайёрланган. Аммо санъатсевар муштарийларни Дилором Шукуржонова билан янада яқинроқ таништириш, унинг шахсий дунёқарашлари, фикрлари билан ўртоқлашиш учун у билан суҳбатлашдик.

— Дилором, сизнинг рақсларингизни кузатган киши арабча услубнинг устунлигини сезади. Бунга сабаб нима?

— Мен ҳар доим миллий рақсларимизни, айниқса Бухоро рақсларини севиб ижро этаман, Уларни ўрганиб санъатга кириб келганман. Аммо араб рақсларини ижро этишга ўзим талпинаман.

— Нима учун?

— Аниқ сабабини айтиш қийин. Негадир араб дунёсида ўзимни эркин ҳис қиламан. Яқинда Бирлашган Араб Амирлигига сафар қилдик. Бутун гастрол давомида ўзимни мусофир сезмагандекман. Гўё мен Арабистонда туғилиб ўсганману ўша ерлар, ўша жойдаги одамлар менга танишдек туюлди. 1979 йилда ёзги таътил пайтида Ироққа борган эдим. Дадам ўша ерда хизмат сафарида эди. Ўшанда мен ислом дунёсининг ҳақиқий, бой маданиятини кўриб лол қолганман. Балки шу ҳам туртки бўлгандир.

— Ота-онангиз ҳам санъаткорми?

— Йўқ. Улар Когон шаҳрида туришади. Онамнинг айтишларича, ҳали оёққа турмасимдан аввал қўлларим билан куйларга жўр бўлиб рақсга тушган эканман. Ҳозир беш ёшли ўғлим Умид ҳам ўзимга ўхшаб мусиқани жуда яхши кўради. Рақс, мусиқа, актёрлик санъати, француз, инглиз тиллари... буларнинг баридан хабардор бўлишимда ота-онамнинг кўп меҳнатлари сингган. Улардан ҳар лаҳза миннатдорман.

— «Зарафшон» ансамбли ташкил этилгандан буён қанча-қанча рақсларни ижро этдингиз. Ўзингиз саҳналаштирган ўйинлар ҳам анчагина...

— Рақслар саҳналаштиришимда Вилоят Оқилова, Галия Измайловаларнинг ўгитлари ёрдам берди. Кейинчалик Қундуз Миркаримовадан саҳналаштириш сирларини ўргандим.

— Янги саҳналаштирилган битта рақсга қанча гонорар беришади.

— ...Билмадим. Ҳозирча филармониядан 1360 сўм олиб турибман. Яхшиямки ота-онам бор...

— Сизнинг Ҳиндистонга қилган ижодий сафарингиз тўғрисида кўп илиқ гаплар бўлди. Непал, Нигерия ёки араб мамлакатларига қилган сафарингиз ҳам шундай юқори даражада ўтганми?

— Йўқ. Концертлар бўлган албатта. Лекин чет элларда рекламага катта эътибор беришади. Бизнинг афишаларимизни кўрган бўлсангиз керак. Энг паст сифатли қоғозга босишади. Бундан ташқари ҳақиқий санъатнинг ҳам хорижда фарқига етишади. Рақкосаларимиз чирпирак бўлиб айланишганида, кечирасизу айтишга мажбурман, этаклари кўтарилиб кетади. Мусулмон дунёси бундай ҳаракатларни қабул қилмайди. Қолаверса ўзбек миллий рақсига бундай чирпирак бўлиб айланишлар сунъий равишда олиб кирилган.

— Институтда актёрлик маҳоратини эгаллагансиз. Кино эмас, рақс билан машғул бўлганингиздан афсусланмайсизми?

— Асло! Рақс — менинг ҳаётим десам муболаға бўлмайди. Қолаверса, рақкоса ҳам бир актрисадай. Мусиқага жўр бўлиб қуруқ ҳаракат қилаверган билан бўлмайди. Бирорта образни яратиш учун қоматни кераклича ҳолатда тутиб туришнинг ўзи катта санъат. Ўзбек миллий рақсларида қўл-оёқларни ортиқча қимирлатиш эмас, елкаларни, қош-кўзларни «жойига қўйиш» кифоя. Худди Мукаррама Турғунбоевадай.

Кинодан ҳам бутунлай йироқлашиб кетганим йўқ. Йўлдош Аъзамовнинг «Узун ва қисқа ҳаёт» фильмида бош ролни ижро этганман. М. Афзаловнинг «Майсаранинг иши», Т. Камолованинг «Қасос», Д. Абдуллаевнинг «Ўлим ва қамоқ» фильмларида ҳам асосий қаҳрамонларни ўйнадим. Ҳозир ҳам кинога таклиф этиб туришади.

— Одатда мухлислар санъаткорларнинг нимаси ёқишию, нимаси ёқмаслигини айтишади. Сизга томошабинларнинг ёққан-ёқмаган томонлари борми?

— Минг афсуски, томошабинларнинг баъзилари санъаткорнинг маҳоратига эмас, уларнинг унвонларига қараб баҳо беришади. Масалан, бирорта концертда жудаям истеъдодли санъаткорни оддий қабул қилишади. Орқасидан таланти бўлмаса-да қатор-қатор унвони бўлган санъаткорни диктор эълон қилиши биланоқ қарсак чалиб юборишади...

Мен ўз мухлисларимдан нолимайман. Қаерга борсам танишади, ҳурмат қилишади. Энг асосийси — рақсга тушаётганимда кўзларидаги қувончни яширишмайди. Бу энг катта шодлик.

Суҳбатдош: Иброҳим ЖИЯНОВ.

ИЖТИМОИЙ МУҲОФАЗА

ХОРАЗМ: Меҳнатга қобилиятсизлар учун давлат ҳар ойда 160 миллион сўмдан нафақа тўламоқда. Яқинда унинг миқдори янада ошади.

Ўзбекистон ижтимоий таъминот вазирлиги, унинг Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент шаҳри ва республика вилоятларидаги маҳкамаларининг раҳбар ходимлари, мутахассислар, маҳаллий ҳокимият вакилларининг Хоразм вилоятида ўтказилган сайёр кенгаши долзарб вазифалар муҳокамасига бағишланди.

Орол фожиаси минтақасида жойлашган Хоразм воҳасида кишиларнинг меҳнатга қобилиятсизлик даражаси республиканинг бошқа жойларига қараганда анча юқори бўлиб қолаётгани ташвиш билан қайд этилди. Ҳозир вилоятдаги 1 миллион кишининг 134 минг нафари ижтимоий мададга муҳтож. Давлат ҳар ойда уларга 160 миллион сўм нафақа тўламоқда. Ўзбекистон Президентининг 1991 ва 1992 йиллар мобайнида қабул қилган қатор фармонларига биноан қисқа фурсат ичида 113 мингдан зиёд кишининг ҳужжатлари қайта ўрганилиб, нафақа миқдори бирнеча баробар оширилди.

Кенгаш иштирокчилари Хива қариялар ва ногиронлар уйида бўлишди. Бу ерда Ўзбекистоннинг турли вилоятларидан келган ногиронлар, кексалар яшаб даволанишади. Улар учун ҳамма шароитлар муҳайё. Ёлғизларга текин хизмат кўрсатиш маркази ишлаб турибди. Марказ қарамоғида замонавий муолажа воситалари мавжуд. Қариялар уйининг ёрдамчи хўжалиги республикада энг йирик ва ягона ҳисобланади. Катта чорвачилик фермаси, мева, сабзавот ва полиз пайкаллари эҳтиёжга етарли маҳсулот бермоқда.

Сайёр кенгаш қатнашчилари Урганч шаҳрида бунёд этилган йирик протез устахонасини ишга тушириш маросимида ҳозир бўлдилар. Тошкент «Протез» бирлашмасининг шохобчаси сифатида барпо этилган бу замонавий корхона 4000 дан зиёд майиб-мажруҳ кишиларга хизмат кўрсатади. Ногиронларнинг турли ҳаракатланиш ва ҳаёт кечириш воситари, кийим-кечаклари Тошкент, Москва каби узоқ шаҳарлардан келтирилар, муҳтожлар ва буюртмачилар уларни ойлаб, ҳатто йиллаб кутишга мажбур эдилар. Энди уларнинг ҳаммаси вилоятнинг ўзида тайёрланади. Устахона шунингдек, халқ истеъмоли молларини ҳам кўплаб ишлаб чиқаради.

Кенгаш қатнашчилари Урганч ва Дўстлик шаҳарлари, Боғот тумани ижтимоий таъминот муассасаларининг ишлари билан танишдилар. Туямўйин сув омбори ва Хива ёдгорликларини кўздан кечирдилар.

А. СОБИРОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Осиё, Африка, Лотин Америкаси мамлакатларининг анъанавий Тошкент халқаро кинофестивали ўнлаб-юзлаб кино санъати усталарини дунё халқларига танитишдан ташқари янги-янги кино юлдузларини кашф этган бўлса ажаб эмас. Ушбу сурат орқали муштарийларга илиқ табассум ҳадя этиб турган покистонлик машҳур кино юлдузи Бабитта билан афғонистонлик актриса Хомма ҳам Тошкент кино анжуманларида бир неча бор иштирок этишган. Яқинда очилажак навбатдаги киноанжуман давомида санъатсевар ўзбек халқининг қалбидан чуқур жой олган бундай истеъдодларнинг сафи янада кенгайиши табиийдир. Мустақил Ўзбекистон Жумҳурияти ҳаётида юз бераётган туб ўзгаришлар бошқа соҳа кишилари қатори кино олами вакилларини ҳам ғоят қизиқтираётгани шубҳасиздир.

Тохиржон ҲАМРОҚУЛОВ
олган сурат.

• Томошабин таклиф киритади

...ЧОЛЛАР НЕГА МИЙИҒИДА КУЛАДИ?

Ўзбек театр санъати минг йиллик тарихига эга бўлишига қарамасдан, бугунги кунга келиб кишилар эътиборидан четда қолаётганлиги ташвишланарли ҳолдир.

Албатта бу жараён қалбида озгина бўлса-да, санъатга ҳурмати бўлган кишини бефарқ қолдирмаслиги табиий. Шу боис бир неча йиллардан буён бу хусусда матбуот, телевидение ва радиода бир неча бор чиқишлар қилиниб, турли хил фикрлар, таклиф ва эътирозлар билдирилмоқда. Аммо мазкур муаммо ҳақда фикр билдирувчиларнинг аксарият қисми: театрга томошабинларнинг кам ташриф буюришларининг сабабларидан бири — ҳаётимизга кино ва видеоларнинг кириб келиши халқимизнинг театрга бўлган муносабатини ўзгартириб юборишига олиб келганлиги ҳақидаги фикрга ёнбосувчилардир. Ҳозир ҳам бундай фикрловчилар истаганча топилади.

Маълумки, шаҳримизда учта машҳур: Ҳамза, Муқимий, Аброр Ҳидоятов номли театрлар мавжуд. Мазкур театрларда таниқли актёр ва режиссёрлар хизмат қилаётганликлари ва саҳнага олиб чиқаётган асарларнинг халққа манзур бўлаётганлиги маълум.

Хўш, шундай экан, нима учун бугунги кунда театрга бўлган талаб кун сайин сустлашиб бормоқда? Балки ҳақиқатан ҳам юқоридаги кўпчилик «овоз» олган фикрда жон бордир? Менимча бу саволга жавоб беришдан олдин театрларимизнинг жойлашиш ўрни, мухлисларига яратилган қулайликлар устида тўхталиб ўтсак. Хадра майдонида жойлашган Ҳамза театрида томошабинларга шароит тугул, театр биноси олдида оддий ўриндиқларни топиш ҳам амри маҳол. Бундан ташқари бино кўркига олд тарафидаги дов-дарахтларнинг «соя» солиб турганлиги сабаблими ишқилиб нима бўлганда ҳам афиша осиғлиқ турмаса, четдан қараган кишига бу ерда театр борлигини илғаш қийин. Албатта бу ҳолат театрга жиддий таъсирини ўтказиб турганлигини эслатиб ўтиш ўринлидир.

Хуллас, юқорида номи қайд этилган театрларимизнинг бугунги кундаги аҳволи бир-бирлари билан қисматдош.

Шаҳримиз аҳолиси учун ҳар томонлама қулай театр биноси мавжудми? Ҳа, бу Алишер Навоий театри биносидир. Чунки номи ҳам узукка кўз қўйгандек, ўта шарқона дид билан ишланган бу бино, ўзбек миллий театри талабига тўла жавоб бера олади дейишга асос бор. Чунки бу театр биносининг жойлашиш ўрни ҳам эътиборга моликдир. Эътибор бериб кўринг: шундоққина театр биноси қаршисида улкан фаввора, атрофи ўта дид билан кўкаламзорлаштирилган бўлиб, ҳордиқ чиқаришингиз учун деярли ҳамма имкониятлар мавжуд. Ён тарафида эса Марказий универсал дўкони. Озгина нариёққа ўтсангиз сайлгоҳ, меҳмонхона, хуллас бу ердан одамларнинг қадами узилмайди.

Бундан ташқари қўшни республика ва вилоятлардан автобусда келган меҳмонлар ёки бўлмаса оиласи билан ўз машинасида келган кишилар бемалол театр атрофига вақтинча машинасини қўйиб туриши ёки театр бошлангунга қадар фаввора атрофидаги соя-салқин дарахтлар остига ўрнатилган ўриндиқларда бир оз ҳордиқ чиқариш имкониятига эга. Бу театрнинг яна бир қулайлик томони шаҳримизнинг қоқ марказида жойлашганлигидир.

Хўш, ўзимизча ўзбек миллий театри биносига айлантирмоқчи бўлган бу муҳташам маскан бугунги кунда кимга хизмат қилмоқда?

Умуман опера-балет санъати халқимиз орасида оммавийлашмаганлиги ҳаммамизга маълум. Шу боис бу театрни бошқа бир камтарроқ бинога кўчириш пайти келмадимикин?

Опера-балет санъати ўзбек маданиятига кириб келганига ярим асрдан ошибдики, нега ойнаи жаҳонда опера-балет пайдо бўлгудек бўлса, эмин-эркин ўтира олмай қоламиз? Нега кампирлар бошқаси қуриб кетганмиди деса, чоллар мийиғида кулиб қўяди? Сиз бунга нима дейсиз, ҳурматли муштарий?!

Баҳодир ТУРСУН ўғли,
Тошкент шаҳри.

• Илм-фан чорраҳасида

ЧЕК ҚЎЙИЛДИЮ, АММО...

МАЪЛУМКИ, боболаримиз жуда қадим замонларда ҳам фанга ниҳоятда қизиқишган, ўша даврларда ҳам ҳоқонлар олимларга ҳар тарафлама ёрдам беришга ҳаракат қилишган.

Тарихнавис Наршахийнинг «Бухоро тарихи» асарида ёзишича, бундан минг йиллар илгари Бухоро амирлари ўзининг шаҳар атрофидаги энг яхши ерларини олимларга бўлиб берганлар. Олимларнинг еридан, олгидан солиқ олинмаган экан. Юқоридаги шароитлар ҳам ватанимизда илм-фаннинг ривожида, буюк алломалар етишишида катта омил бўлган, албатта.

Ҳозирги замон фани боболаримиз очган қонуниятлар асосида ривожланганлиги сир эмас. Ўзбекистонимизда жуда кўп олийгоҳ ва илмгоҳлар бор. Лекин марказнинг хоҳиш-иродасига биноан Ўзбекистон замонавий фан қурол-яроқлари билан оз миқдордагина таъминланди. Албатта, ҳозир ушбу муаммо имкони борича ечиляпти, лекин очиғини айтганда, кадрларимизнинг бир қисми ҳозирги замон асбоб-ускуналарини ишлатишга қодир эмас. Тўғри, кейинги пайтда Президентимиз томонидан бу соҳада кўп ғамхўрликлар қилиниб, чет элга ўқиш, ўрганиш учун ёшлар юборилмоқда.

Илм-фаннинг ривожланишида яна баъзи бир муаммолар борки, уларни бартараф қилмай туриб, дуруст натижаларга эришиш қийин. Илмий ишларнинг бир қисмини вазирликлар, жамоа ва давлат хўжаликлари билан хўжалик шартномалари асосида бажарилиши вазифа қилиб қўйилган. Ҳозир жамоа ва давлат хўжаликлари ўзлари маблағдан қийналмоқдалар. Бунга сабаб ҳаммага маълум бўлган техника, ёқилғи, агрохимикатларнинг нархи осмонга чиқиб кетганидир. Устигаустак, бирор хўжалик билан шартнома тузилгандан кейин бирданига ундан 30 фоиз ушлаб қолинар эди. Президентимиз фармони билан бу ҳолга чек қўйилди. Олимлар, ўқитувчилар, шифокорларга бирмунча енгилликлар яратилди, бунинг учун албатта, миннатдормиз. Лекин **шуниям таъкидламоқчимизки, шартномадан тушган пулдан 35—38 фоизи ойлик сифатида берилиб, ундан бир қисми яна ушлаб қолинади. Олим-хизматчиларимизни шу солиқдан озод қилинса айни муддао бўларди.**

Институтлар ишлаб чиқаришга кўп тавсияномалар берадилар. Масалан, Ўзбекистон пахтачилик илмий-тадқиқот институтининг ўрта ва ингичка толали навлари республика пахта далаларининг қарийб 50 фоизида экилади. Бу ерда пахта навларига агротехника яратилади, ерларни мелиорация қилиш усуллари, суғориш системаси ва бошқа қатор ишлар бажарилади. Бу, ўз навбатида, жуда катта даромад келтиради. Биз бунинг учун жуда мамнунмиз. Ёки бошқа бир мисол. **Республика пахта селекцияси ва уруғчилик институти пахта навларидан жумҳуриятда С-6524, С-9070, С-6530, «Наманган-77» ва бошқа навлар экилади. Шу илмгоҳнинг берган маълумотларига қараганда, биргина С-9070 навидан 1991 йили 338 млн. сўм даромад олинган. Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин. Иложи йўқмикан, худди бошқа ривожланган мамлакатлар сингари (масалан, АҚШда миллий даромаддан 3,5 фоизи фанга ишлатилади, деб эшитамиз) олинган даромаднинг маълум фоизи илмгоҳларнинг ривожланишига ажратилса.**

Ш. ИБРОҲИМОВ,
пахтачилик илмий-тадқиқот институтининг бош директори, ЎзҚХФА академиги,
Қ. МИРЗАЖОНОВ,
ЎзҚХФАнинг мухбир-аъзоси.

• Жавоҳирот сандиғи

МАРВАРИД—ГУЛ ҒУНЧАСИ

МАРВАРИД — энг жозибали «тош»лардан бири. Уни қадим замонлардан бери нафис ва нозик товланадиган ранги ва ичдан ўзига хос нур тарата олиши учун юқори баҳолайдилар.

Худди ана шу хоссалари, юмалоқ ёки ноксимон шакли ва табиатда кам учраши унга жаҳоншумул шон-шараф келтирган. Шунинг учун ҳам инсонлар уни олий навли қимматбаҳо тошлар қаторига киритганлар.

Жемчуг (марварид) сўзи эҳтимол хитойча «чженьчжу», «зеньчуг» ёки татарча «зеньджу» сўзларидан келиб чиққан бўлиши мумкин. Ҳиндлар «маньяра» (гул ғунчаси), юнонлар «маргаритес» деб атасалар, Русияда 1161 йилдан бошлаб «жьнчуг», олмонлар, французлар, инглизлар «перл» деб атайдилар.

Марварид юмалоқ, тухумсимон, тугмасимон, юмалоқ томчи — умуман 12 хил шаклларда учрайди. Сифатли ва заргарликда нисбатан юқори баҳоланадиган диаметри 7—8 мм дан катта бўлган марварид доналари табиатда камёбдир. Лекин шунга қарамай, каптар тухумидек марварид доналари учраганлиги ҳам маълум. Тарих далилига кўра машҳур рус заводлар эгаси **Т. Демидовнинг хотини тўрт қатор ёнғоқ катталигидаги марварид маржонини тақиб юрган. Ер юзида энг катта ҳисобланган «Аллоҳ марвариди» ҳам қизиқ тарихга эга: У 1934 йили Филиппин қирғоғи сув остида «қўлга» тушган. Унинг оғирлиги 0.35 кг, узунлиги 24 см, кўндаланги 14 см бўлган. У салла ўраган мусулмон кишига ўхшагани учун «Аллоҳ марвариди» деган ном олган.** XVI асрда Оврупада энг яхши марварид француз қироличаси Екатерина Мадичининг қизлик вақтида бўйнига осиб юрган марвариди ҳисобланган. Қиролича эрга чиққанда у марваридни Шотландия қироличаси Мария Стюартга совға қилган. Шунга ўхшаш Миср маликаси **Клеопатранинг икки дона нок шаклидаги марвариди ўз вақтида 5,5 млн. сўм баҳоланган.** Унга ўхшаш марваридлар ҳозирда ҳам Нью-Йоркда 500 минг долларга сотилмоқда.

Марваридга қайта ишлов берилмай, фақат пармалаб тешилади холос. У қадим замонлардан буён мунчоқ сифатида, зирак, узук кўзи, тўғноғич ва тикувда кенг қўлланиб келинади.

XIX аср охири XX аср бошларидан буён марваридни яна ҳам жозибали қилиш учун унга сунъий равишда турли ранг бера бошладилар. **Қора ранг бериш учун уни кучсиз азотли кумуш эритмасига соладилар. Сўнг қуёш нурида ушлаб чарм билан ишқалайдилар.** Кучсиз сирка кислотасига пахта намлаб суртилса, шу ондаёқ бу сунъий ранг ғойиб бўлади.

Ҳозирги замон **марварид савдосида унинг 90 фоизини** (кўпроқ Япония, озроқ Австралия)**да қўлда етиштирилган марварид ташкил этади.** Сунъий равишда марварид етиштириш биринчи бўлиб 1890 йилда япон—Кокихи Микимото томонидан кашф этилган ва унга патент берилган. Бунда сунъий ва табиий марваридларнинг бирбирларидан амалий жиҳатдан тафовут қилмасликлари кўрсатилган.

Марварид ҳаётн уни авайлаб сақлашга ва фойдаланиш шароитига қараб қисқа ва узун бўлиши мумкин. Марвариднинг «қариши»га унинг қуриши (бунда унинг таркибига кирувчи сув сақловчи органик моддалар парчаланади) турли зарбалар сатҳининг эриши, унинг таркибий қисми ҳисобланган минерал арагонитни кальцитга ўтиши, ҳарорати кескин ўзгариши натижасида сатҳининг ёрилишига сабаб бўлади. Шуни алоҳида уқтириб ўтиш зарурки, кейинги йилларда турли хил «алдоқчи» марваридлар ҳам ясалиб савдода пайдо бўлмоқда ва лақмалар қўлга тушмоқда. **Асл марваридни бундай «алдоқчи» марваридлардан фарқ қилиш учун аввало мутахассис заргарларга мурожаат қилмоқ шарт, қолаверса, улардан бирига кучсиз хлор кислотасини таъсир қилинса, асл марварид «қайнаб» эрийди, сохтаси эса кислотага парво ҳам қилмайди.**

Кейинги йиллар давомида табиий дарё ва денгиз марварид заҳиралари кескин камайиб кетди. Шу боисдан уларни етиштирадиган молюскаларни сунъий равишда кўпайтириб, улардан марварид олиш кенг тарқалди. Бу усул билан олинган марваридлар дунё бозорида сотилаётган марваридларнинг 90 фоизини ташкил этмоқда.

Марвариднинг салбий хоссаларидан бири унинг «касал» бўлиши ва даволанишидир. Марвариднинг ташкилий қисми ҳисобланган арогонит минерали ташқи шароит таъсирига чидамсиз. Буни сезган Абу Райҳон Беруний ҳам ҳар қандай органик модда қатори марварид ҳам қарийди (бузилади, емирилади) деб ёзиб қолдирган. Ўз замонасининг буюк минералог олими Абу Райҳон Беруний марварид ҳақида алоҳида асар (трактат) яратиб, ўзигача бўлган 79 адабиётга суяниб, марвариднинг катта-кичиклигига ва тузилиши, ранги ва ярқирашига қараб уни турли навларга бўлиб тасвирлайди.

Юқорида баён этилган табиатнинг ажойиб туҳфаси — марваридлар ҳақидаги мулоҳазаларга якун ясаб шуни таъкидлаб ўтиш мумкинки, марварид органик дунё фаолиятига мансуб, буйрак, сийдик йўли жигар ва ўтда ҳосил бўладиган тошлар сингари мураккаб органик минерал, уларнинг ҳақиқий пайдо бўлиш жараёнлари, ўсиши ва «ўлиши» сирли жумбоқларга сероб бўлиб, уларга бағишланган илмий-тадқиқотларни узлуксиз давом эттиришни талаб этади.

Мирмажид ЗОКИРОВ,
геология-минералогия фанлари доктори.

«ЎЗБЕКДАН КАМ ҚУВОНМАЙМИЗ»

Бу юртни севмаслик гуноҳ. Бу элнинг қалби-да чўх гўзал. Ўзбек билан туркнинг орасига нифоқ солишга уринганларнинг ҳаракати зое кетди. Табиат қонунига кўра, қон-қардошлар ҳамиша бир-бирига интилади, тортади. Шунинг учун ҳам Ўзбекистон ўз мустақиллигини эълон қилганда бизлар ҳам ўзбеклардан кам қувонганимиз йўқ. Туркия биринчилардан бўлиб уни мустақил давлат сифатида тан олди. Бугунги кунда эса қўлидан келган ёрдамини аямаяпти. Биз Бухорода яшаётган турклар республика ва вилоят раҳбарларидан хурсандмиз. Чунки бу ерда яхши ва хотиржам яшашимиз учун шароитлар яратилган.

Бухорода Турк миллий маданият маркази иш бошлаганига анча бўлди. Марказ қон-қардошлик руҳида иш олиб бормоқда. 1 сентябрь — Мустақиллик куни биз миллий санъатимиз билан Бухоро халқига хизмат кўрсатдик. Ансамблимиз истиқлолни куйловчи қўшиқлар, ўйинлар намойиш этди. Зеро, бу қутлуғ ва улуғ байрамдир. Биз мустақилликни ривожлантиришга, мустаҳкамлашга ўз биродарларимизга бутун кучимиз билан ёрдам берамиз.

Яқинда Бухоро Туркиянинг Измир шаҳри билан биродарлашди. Бу бежиз эмас, албатта. Июнь ойида Измирдан ўн етти кишидан иборат делегация ташриф буюрган эди. Вилоят раҳбарлари уларни жуда яхши кутиб олишди. Энди жавоб ташрифи бўлади. Бу борди-келдилар туркий халқларни янада қаттиқроқ жипслашишига хизмат қилишига шубҳа йўқ.

Комил ШАҲРИЕВ,
Бухородаги «Турк» маданият маркази раиси.

ХАЛҚ СЎЗИ • НАРОДНОЕ СЛОВО
• ТЕЛЕФОНЛАР:
маълумот учун 33-07-48;
эълонлар бўлими 32-09-25.
Индекс: 64608. Буюртма Г—197.

МУАССИСЛАР:
Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раёсати ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси.

Бош муҳаррир Анвар ЖУРАБОЕВ.

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Карим БАҲРИЕВ, Эсиргап БОЛИЕВ (масъул котиб, «Халқ сўзи»), Салоҳиддин МУҲИДДИНОВ, Зоҳид НОРМУҲАММЕДОВ, Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ (бош муҳаррирнинг биринчи ўринбосари), Лев ПАК (бош муҳаррир ўринбосари, «Народное слово»), Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари, «Халқ сўзи»), Қулаҳмад РИЗАЕВ, Эркин САМАНДАР, Азим СУЮН, Александр ТЮРИКОВ (бош муҳаррир ўринбосари, «Народное слово»), Александр УЛИЧКИН (масъул котиб, «Народное слово»), Муҳтарама УЛУҒОВА (бош муҳаррир ўринбосари, «Халқ сўзи»), Раим ФАРҲОДИЙ, Шавкат ЯҲЁЕВ, Пиримқул ҚОДИРОВ, Сандаҳрор ҒУЛОМОВ.

• МАНЗИЛИМИЗ:
700000, ГСП
Тошкент шаҳри,
Ленинград кўчаси, 19-уй.

• Таҳририятга ҳажми 7 қоғоздан ошган материаллар қабул қилинмайди. Фойдаланилмаган мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаачилик концернининг босмахонаси. Босишга топшириш вақти 21.00 Босишга топширилди 21.15. № Г—410. Тираж 28596. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12.